

OTDK-DOLGOZAT

Antal Emese
BA

2013

**AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS HELYZETÉNEK VIZSGÁLATA A
MAGYAR VILLAMOSENERGIA-SZEKTORBAN, A SZOLGÁLTATÓ
VÁLTÁSOK ÉS AZ ÚJ TRENDEK TÜKRÉBEN**

**RESEARCH ON OPERATING OF UNIVERSAL SERVICE IN THE
HUNGARIAN ELECTRICITY SECTOR CONCERNING THE NUMBER
OF THE CHANGE OF PROVIDERS AND NEW TRENDS**

Antal Emese

Kézirat lezárva: 2012. március 21.

TARTALOMJEGYZÉK

1.BEVEZETÉS.....	1
2. KÖZSZOLGÁLTATÁSOK SZEREPE.....	3
2.1. A KÖZSZOLGÁLTATÁS ÉRTELMEZÉSE.....	3
2.2. VÁLTOZÁSOK A KÖZSZOLGÁLTATÁS SZABÁLYOZÁSÁBAN, ÚJ KORSZAK- A LIBERALIZÁCIÓ SZELE	5
2.3. VILLAMOSENERGIA-SZOLGÁLTATÁS VÁLTOZÁSA	5
2.3.1. Liberalizáció főbb lépései a villamosenergia-szektorban.....	7
3. EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS.....	10
3.1. KÖZÜZEMEKBŐL KIFEJLŐDÖTT EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS DEFINIÁLÁSA A VILLAMOSENERGIA-SZEKTORBAN.....	10
3.2. AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS GYAKORLATI JELENLÉTE A VILLAMOSENERGIA-SZEKTORBAN.....	12
3.3. EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS JELLEGE A KÖRNYEZŐ ORSZÁGOKBAN	15
3.4. A MAI MAGYAR KETTŐS ARCÚ VILLAMOSENERGIA-SZEKTOR VIZSGÁLATA AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÓKRA VALÓ TEKINTETTEL	17
3.4.1 Egyetemes szolgáltatók közötti „verseny” jelenlétének vizsgálata.....	19
3.4.2. Az egyetemes szolgáltatás és a szabadpiac kapcsolata	21
3.5. JPE, AZ ÚJ ELŐ SZABÁLYOZÁSI ESZKÖZ.....	26
3.5.1. Tudathasadásos jogalkotók?	27
3.5.2. A 114/2009 JPE határozat eredményei a kiskereskedelemről 2009-ben.....	29
4. ÚJ TREND – KOMPLEX SZOLGÁLTATÁS CSOMAGOK NYÚJTÁSA A MEGOLDÁS?	31
4.1. A T-CSOPORT ÚJ CSOMAGJA.....	31
4.2. AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÓK LEHETSÉGES VÁLASZAI	34
4.2.1. Az E.On válasza, hozzáadott értékteremtés	34
4.2.2. Az ELMŰ válasza a Magyar Telekom fenyegetésére.....	35
4.3. AZ MVM IS A MAGYAR TELEKOM PÉLDÁJÁT KÖVETI?.....	37
5. FOGYASZTÓI SZOLGÁLTATÓ VÁLTÁSI HAJLANDÓSÁG ALAKULÁSA.....	41
5.1. A SZOLGÁLTATÓ VÁLTÁSI HAJLANDÓSÁG ELMÉLETI HÁTTERE	41
5.2. FOGYASZTÓK LOJALITÁSÁNAK VIZSGÁLATA ÉS A SZOLGÁLTATÓ VÁLTÁS	43
6. ÖSSZEGZÉS.....	46
IRODALOMJEGYZÉK.....	48
MELLÉKLET	I
1. MELLÉKLET: INTERJÚ JÁSZAY TAMÁSSAL	I
2. MELLÉKLET: INTERJÚ SZALAI SÁNDORRAL	II

TÁBLÁZAT- ÉS ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra, Lakossági villamosenergia-árak 2010 és 2011-ben a környező országokban.....	16
2. ábra, Magyar villamos energia egyetemes szolgáltatói területek 2010.....	17
3. ábra, Az egyetemes szolgáltatás (ESZ) keretében és a piacon értékesített áram mennyisége	18
4. ábra, Az egyetemes szolgáltatásra jogosultak áram felhasználása az összfogyasztáshoz viszonyítva.....	18
5. ábra, Egyetemes szolgáltatók profitja 2008 és 2011 között milliárd forintban.....	20
6. ábra, Egyetemes szolgáltatók áram árainak felbontása 2011-ben.....	23
7. ábra, Fogyasztók szolgáltató váltása a közüzem és szabadpiac között 2007-ben.....	24
8. ábra, Egyetemes szolgáltatói és piaci villamosenergia-árak összehasonlítása.....	25
9. ábra, Kereskedő váltás a háztartások kiadásai tekintetében.....	42
10. ábra, Lakossági áramfogyasztók áttérési hajlandóságának alakulása	44
1. táblázat, Az egyetemes szolgáltatás szabályai a környező országokban	15
2. táblázat, Egyetemes szolgáltatói engedélyesek helyzete (2008).....	30

1.BEVEZETÉS

Dolgozatom célja az egyetemes szolgáltatók helyzetének elemzése Magyarországon a szolgáltató váltások tükrében. A kutatásom alapja a villamosenergia-szektor liberalizálásának hatása a közüzemi, majd ezekből átalakult egyetemes szolgáltatókra. Alapfeltevésem, hogy a villamosenergia-szektor lakossági fogyasztói szegmensében nincs verseny a fogyasztókért az egyetemes szolgáltatók részéről, amelynek okaira keresem a választ és egyben megkísérlem ennek bebizonyítását, majd megoldást keresek ennek feloldására. Kutatási módszerem az elérhető jogszabályok feldolgozását, szabályozási rendszerek összehasonlítását ezeknek közgazdaságtani hátterét, egyetemes szolgáltatás területén is tevékenykedő vezetőkkel készített interjúk elemzését és a publikált statisztikai adatok analizálását öleli fel.

Az egyetemes szolgáltatók helyzetére és az ebből fakadó kettős piac érdekességeire a szakmai gyakorlatom alatt lettem figyelmes, amit a Budapesti Elektromos Művek Nyrt. Vállalatfejlesztési Igazgatóságán töltöttem el. Ekkor kezdtem el tanulmányozni az egyetemes szolgáltatói szektort és a lakossági fogyasztók lehetséges viselkedését, valamint az új többszektorú vállalatok megjelenését – amelyek eddig csak a távközlésben tevékenykedtek - és ezeknek a hatásait az egyetemes szolgáltatói szegmensre. Sok alapvető összefüggést a gyakorlatom alatt sajátítottam el, amelyeket a dolgozatomban is felhasználok. Minél mélyebbre ástam magam, annál érdekfeszítőbbnek találtam a témát, aminek megismertetését közérdeknek tartom, ugyanis számos lakossági fogyasztó nincs tisztában lehetőségeivel. Továbbá a többszektorú vállalatok betörése alapján véve megváltoztathatja a villamosenergia-szektor képét.

Dolgozatom szerkezeti felépítése a következő: először a közszolgáltatások szerepét, hálózatos szabályozási reformokat mutatom be ezzel felvázolva az egyetemes szolgáltatás fogalmi gyökereit, majd röviden összefoglalom a villamosenergia-szektor liberalizációs folyamatait, szabályozási hátterét és e változások hatásait a közszolgáltatásokra. A következő nagyobb egységben a közüzemi és egyetemes szolgáltatás alapdefinícióját, kialakulását és szabályozási hátterét kutatom, majd metamorfózisait taglalom. Majd a villamosenergia-szektor vizsgáló különbözi jogi intézményekre, például jelentős piaci erő vizsgálatokra térek ki a lehetséges hibáikra is fényt derítve. Ezzel az egyetemes szolgáltatói rendszer hibáira mutatok rá, valamint számos jogalkotói ellentmondásra is fényt derítetek.

Az eddig nyugodt, nyomott árakon alapuló lakossági árampiacon nem volt jelentős a szolgáltatásváltások száma, ám az új komplex szolgáltatás csomagot nyújtó telekommunikációs és energiaszolgáltatók megjelenésével a lakossági villamosenergia-szegmens számos változáson fog keresztül menni. A többszektorú vállalatok betörése Magyarországon megváltoztatja az egyetemes szolgáltatók eddigi kényelmes helyzetét. Ezen új gyakorlati trend vizsgálatát közérdeknek tartom, mivel az egyetemes szolgáltatás helyzetét alapjaiban véve megváltoztathatja. Célom az új termékcsomagot nyújtó vállalatok hatásának vizsgálata, ahol kiemelt szerepet kap a Magyar Telekom Nyrt. és a Magyar Villamos Művek Zrt. Megjelenésük hatása felkavarja a lakossági árampiacot, ami maga után vonja a szolgáltatás váltási hajlandóság változásának elemzését is. A kitörési pontot kereső telekommunikációs vállalatok diverzifikációja lehet a megoldás a lakossági árampiacon a verseny kezdetére. Így feltehető, hogy az egyetemes szolgáltatói jogintézmény csupán átmeneti állapot a közüzemek és a valódi teljes piacnyitás között.

2. KÖZSZOLGÁLTATÁSOK SZEREPE

Meghatározott szolgáltatásokat mindenki számára elérhetővé kell tenni. Ilyen esetben a társadalmi igények megvalósulásában az állam segítséget nyújt. A közszolgáltatáshoz való jog alapvető emberi jogként is kezelhető. Az Uniós dokumentumok kifejezésre juttatják, hogy a tagállamok határozzák meg, hogy mely szolgáltatások tartoznak a közszolgáltatások közé, viszont konkrét meghatározó jelleggel ezek az irányelvek nem szolgálnak. Ilyen szolgáltatások közé tartozik villamosenergia-szolgáltatás is. A következő részben a közszolgáltatás elvi háttérét tárgyalom, ugyanis az egyetemes szolgáltatás gyökerei ebből a fogalomból indultak.

2.1. A KÖZSZOLGÁLTATÁS ÉRTELMEZÉSE

A közszolgáltatások fogalmi kereteit a közérdekű szolgáltatások biztosítják, amelyet a European Law Official Journal (azaz az Európai Közösségek Hivatalos Közlönye) 96/C 281/03 részkiadványa fogalmaz meg. Ezt a Közszolgálati Szakszervezetek Szövetsége is felhasználja, ami szerint a közérdekű szolgáltatások „olyan piaci és nem piaci szolgáltatásokat takar, amelyeket az állami hatóságok közérdekűnek, illetve különleges közszolgálati kötelezettség hatálya alá tartozónak minősítenek.” (Közszolgálati Szakszervezetek Szövetsége, 1996) Az államoknak joguk van, hogy közszolgáltatói szerepkört ruházzanak adott szervezetekre, például az energiaszektorban. Tehát a közszolgáltatások a közérdekű szolgáltatások részei, amelyet egy másik megfogalmazás jobban megvilágít: „közszolgáltatások (közérdekű szolgáltatások vagy közüzemek, mint a villamosenergia-, gáz- és vízellátás, közlekedés, postai szolgáltatások és távközlés) olyan általános érdekű gazdasági tevékenységek, amelyeket a hatóságok hoznak létre, és vagy azok, vagy külön megbízott (állami vagy magán-) szolgáltatók üzemeltetnek.” (Európai Parlament, 2001) A közszolgáltatások piaci és nem piaci alapon is nyújthatóak.

Kiemelendő, hogy a közszolgáltatások gyakran közjóság tulajdonsággal bírnak. (Valentiny, 2007) Azonban mi adja a közszolgáltatások alapját, miért olyan elengedhetetlen a társadalmi jóléthez és a szociális feszültségek elkerüléséhez ezeknek a biztosítása? A mikroökonómiai megközelítés szerint a közszolgáltatásokat a közjóságokra hasonlító tulajdonságaik határozzák meg. Ha valaki egy televíziós adást néz, ez a többi embert nem akadályozza abban, hogy ők is nézhessék ugyanazt az adást. Azaz nem csökkenti a mások közjóságból történő fogyasztási lehetőségét, azaz a hozzáférést, tehát a közjavak bárki számára elérhetőek pótlólagos költségek nélkül. Így a párhuzamos fogyasztás elve érvé-

nyesülhet. Összefoglalva, nem rivalizálóak, nem kizáróak és nem visszautasíthatóak, hiszen fogyasztásuk létérdek lehet. (Hirshleifer et al., 2009) A villamos energiát már az 1920-as évektől kezdve közjószággként definiálták a törvényalkotók az Egyesült Államokban. Ahogy Malcolm Abott (Abbott, 2001) is kiemelte, a villamosenergia-ellátás biztonságának elemei a közjavak közé tartoznak. Minden ember alapvető joga.

Az egyetemes szolgáltatás és a közszolgáltatás fogalma nem egyenlő. A közszolgáltatás egyetemes, de nem minden egyetemes szolgáltatás közszolgáltatás, bizonyos kritériumok szükségesek hozzá, például, hogy a kínálatban az állam szerepet játsszon, azaz közvetve, közvetlenül vagy vegyes módon nyújtsa azt. Az egyetemes szolgáltatás a közszolgáltatások átalakulásából fejlődött ki. A közszolgáltatásokat a kínálati oldalról nézve az állam kerül előtérbe, ugyanis az állam nyújthatja a szolgáltatást az adott ország állampolgárainak ha piaci kudarc veszélye áll fent, vagy akár különböző társadalmi igazságossági, vagy szociális okból is.

Valentiny Pál (Valentiny, 2007) hálózatos közszolgáltatókról szóló tanulmánya szerint, amelynek lényegi összefüggései az alábbi bekezdésben foglalom össze, az állam a közszolgáltatást közvetlenül, közvetetten vagy vegyesen nyújthatja. Az oktatási rendszer jól példázza az első lehetőséget, ilyenkor a szervezetek állami tulajdonban állnak. Még a közvetett állami közszolgáltatás esetén az állam a szolgáltatókat különböző eszközökkel befolyásolhatja; ilyen lehet például a magánvállalatok egyes költségeinek állami költségvetésből történő finanszírozása, járulékos előnyök, jogok nyújtása (például koncessziós jog), végül az állami szabályozás, amikor az állam előírja a szolgáltatást érintő minőségi, mennyiségi, árazásra vonatkozó szabályozásokat. A fent említett tanulmány alapján ilyenkor az állam (szabályozó hatóság) előírhatja a szolgáltatások minőségét, mennyiségét, számviteli eljárások milyenségét. Ezért cserébe a szolgáltató vállalatok kompenzációként területi privilégiumot is kaphatnak. Hasonló a helyzet az egyetemes szolgáltatásnál is. A harmadik módozat a rendszerváltás után jelent meg Magyarországon a privatizáció termékeként. Ilyenkor az állam olyan szolgáltatók segítségével nyújtja a közszolgáltatásokat polgárai számára, amelyek tulajdonosi szerkezetében állami és magántulajdon szerepel. A privatizáció lassú folyamata során teljes állami tulajdonban lévő vállalatok kerültek száz százalékgig magán kézbe, ám az állam, mint szabályozó hatóság így is él. Az utóbbi csoportba tartozik az energiaipar is.

2.2. VÁLTOZÁSOK A KÖZSZOLGÁLTATÁS SZABÁLYOZÁSÁBAN, ÚJ KORSZAK- A LIBERALIZÁCIÓ SZELE

A közszolgáltatás alapja a már említett közjósággal kapcsolatos tulajdonság közgazdasági értelmezése szerint, senki nem zárható ki belőle. Az egyetemes szolgáltatásból viszont igen. Lényegében véve a közszolgáltatás fogalmából fejlődik ki az egyetemes szolgáltatás.

A fogyasztói öntudat előretörése, a nagyobb választék megjelenése és a technikai újítások betörése miatt a közszolgáltatások módja alapvető változásnak indult. Már nem volt elég hatékony a szabályozási rendszer. A változások hatására a korábban közszolgáltatásból, közüzemekből eredő változásokat a piacnyitás után is biztosítani kell a társadalom számára. A közüzemek az egyetemes szolgáltatók elődjének tekinthetők. Továbbra is fontos például az energia, víz biztosítása a polgárok számára elérhető áron. Az állam ezt később a közüzemi majd az egyetemes szolgáltatókra terheli rá.

Ezenfelül paradigmaváltás következett be, ugyanis az áramot termékként és kapcsolt szolgáltatások soraként kezdték el kezelni, amivel kereskedni lehet. A technológiai újítások megkérdőjelezték a monopóliumok meglétét. Sokkal költséghatékonyabb erőművekkel és szállítási módokkal álltak elő az esetleges új belépők. Ez a közszolgáltatások átalakulását okozta. A monopolhelyzet miatt nem volt látható törekvés az innovációra. Így igény nyílt egy új szabályozási rendszer felállítására, amely új belépők megjelenését is lehetővé teszi. A piacnyitás így alapvető fontosságúvá vált. Fontos volt a számvitel elválasztás, tulajdonosi jogok szétválasztása (unbundling), az árszabályozás és új versenytársak ösztönzése. A liberalizáció szelével megjelentek az új belépők, viszont a hálózatos jelleg miatt a monopol jelleget fent kellett tartani. (Valentiny, (s.a.)) (Vince, 2007) A piacnyitás fokozatait egy következő részben tárgyalom. Eddig a hálózatos szolgáltatók társadalmi, szociális feladatokat láttak el, nemzetgazdaságilag fontos, stratégiai szerepet töltek be. A monopol jelleg miatt nem volt igény a technológiai újításokra. Ezért a közszolgáltatást ellátó vállalatoknak meg kellett teremteni a függetlenségüket, elengedhetlenné vált a teljes piacnyitás, amit az Európai Unió irányelvek vezényelnek.

2.3. VILLAMOSENERGIA-SZOLGÁLTATÁS VÁLTOZÁSA

Kezdetben a 19. század vége felé verseny volt a villamosenergia-szolgáltatások terén. A költségelőnyöket, hatékonyságot és árelőnyöket felismerve a szolgáltatók kartellekbe tömörültek, majd miután ezt a törvényi szabályozások betiltották számos szolgáltató fuzionált, így monopolhelyzetben lévő szolgáltatók alakultak ki. Mivel így nem volt kény-

szerítő erő az igazságos díjszabások megállapítására, a szabályozó hatóságok kénytelenek voltak beavatkozni. Emiatt kezdetben a szabályozó hatóságok olyan eszközöket alkalmaztak a szolgáltatók profitjának befolyásolására a fogyasztók védelme érdekében, mint az EPS (earning per share, osztalék alap) alapján számolt profit, vagy a megtérülési ráta, ám ezek mind könnyen manipulálhatóak voltak. Egy egyszerű példa, a megtérülési ráta manipulálása úgy, hogy a számlálóban szereplő profitot a költségek felfelé történő torzításával csökkentették, míg a nevezőben található tőkeállományba pedig a tőkeinputot is beleszámolták, annak ellenére, hogy a befektetők a megtérülést a nyers tőkeállományra értelmezték, ezáltal kisebb számot kaptak. Így ez a rendelkezés pont a céljával ment szembe, azaz nem ösztönzött a költségminimalizálásra és az árcsökkentésre, paradox helyzet állt elő. Később a szabályozóhatóságok már nem voltak képesek megfelelő módon befolyásolni az árak csökkenését, fejlődés ösztönzését, költséghatékonyság fokozását. Az 1970-es években közérdekké vált a hatékonyság növelése, költségek csökkentése, fogyasztói árak csökkenése és technológiai újítások ösztönzése érdekében a verseny megteremtése. A technológiai újítások megjelenésével a monopolhelyzet megkérdőjelezhetővé vált. A szállítás terén is innovatív mérnöki megoldások születtek. Ezek az újítások többnyire az új belépőknek köszönhetők. A hálózatokhoz való szabad hozzáférésének elve is a liberalizációs törekvéseket sürgette. Ennek célja a verseny útjára való terelés volt. Az ársapka, mint szabályozási formula azt az átmenetet jelentette, ami átvezetett a monopol szabályozásból a verseny felé. „Az ársapka a szabályozott szolgáltatások árszínvonala éves százalékos változásának a szabályozó által megengedett maximuma, vagyis felső korlát a szolgáltatónak a szabályozott szolgáltatásokra vonatkozó outputárindexén” (Kiss, 2007, 55.o.) Ezzel az eszközzel általában a szabályozó hatóság eléri, hogy a termelékenységnövekedésből származó hasznot a szabályozott vállalat a fogyasztók és a részvényesek között ossza szét, azaz az árak csökkennek, viszont ez a minőség rovására is mehet. Közös érdekké vált az új piaci belépők megjelenése. A nyitáshoz az a paradigmaváltás is hozzájárult, hogy az áramot termékként kezdték el kezelni, amely értékesíthető. Az első komolyabb liberalizációs törekvések élére a nagyfogyasztók álltak. Ám a nyitás fokozatosságával a lakossági fogyasztók is egyre nagyobb szerepet kaptak. (Kiss, 2007) A liberalizációs törekvések miatt a szabályozó rendszer függetlensége, újrateremtése is fontossá vált. A Nemzetközi Energia Ügynökség (International Energy Agency, IEA) (IEA, 2001) szerint a kormányoktól való függetlenség megteremtése elengedhetetlen, mivel ez segít hozzá a stabil szabályozói rendszer kialakításához és véd attól, hogy a politika és a kormányváltásai befolyásolják az egyetemes szolgáltatók szabályozását. Viszont ez Magyarországon nincs meg, hiszen a

Magyar Energia Hivatal sem független a kormánytól, illetve 2010 óta az egyetemes szolgáltatói árak szabályozása miniszteri hatáskörbe került.

A fokozatos piacnyitás pozitív hatásai közé sorolható az árak csökkenése a verseny miatt, hiszen a verseny nyomást gyakorol a profit marginra, ami által a szolgáltatók ösztönözve vannak, hogy csökkentsék a költségeiket; (Valentiny, 2010) a verseny miatt az erőforrások allokációs rendszere is hatékonyabb; a kutatási és fejlesztési költségek racionális kordában tartása, ami így nem lesz áttérhelve a fogyasztókra; a munkaerő és források jobb kihasználása által magasabb termelékenység; egyéb energia források utáni kutatás, fejlesztés. Empirikus megfigyelések alapján az Egyesült Királyságban és Norvégiában 50%-kal nőtt a munka termelékenysége. Viszont problémát jelent, hogy a hálózatok természetes monopóliuma megmarad, így a szállítás és az elosztás komoly szabályozásokat igényel. A piacnyitás szerint megkülönböztethető liberalizált és fokozatosan liberalizálódó országok. Az előbbieket közé tartozik az Egyesült Királyság és Norvégia, még az utóbbi csoportba sorolható Görögország, Magyarország. (IEA, 2001) Az Európai Unió céljává vált a közös energia piac megteremtése a nemzetközi verseny érdekében. A verseny kiterjedésével új trendek jelentek meg, amelyek közül kiemelendő a több szektorban tevékenykedő vállalatok születése, így nyújtva komplex többtermékes szolgáltatás csomagot a fogyasztók számára, mivel így a szinergiák kihasználásának köszönhetően költségelőnyökre, valamint a fogyasztói bázis növelése esetén is választékgazdaságosságra tehetnek szert.

2.3.1. Liberalizáció főbb lépései a villamosenergia-szektorban

Ebben az alfejezetben célok a liberalizációs folyamatok rövid összefoglalása, amely egyben az egyetemes szolgáltatói jogintézmény kialakulásának gyökerét is jelenti.

A liberalizációs reformok célja a piacnyitással elérhető nagyobb hatékonyság kihasználása, termelékenység növelés, végső fogyasztói árak csökkentése és a magas szolgáltatási szint megteremtése; ezt csak a verseny bevezetésével lehet elérni. A liberalizáció egyik mérföldköve az unbundling, jelentése: a kereskedelmi és a hálózati tevékenységek szétválasztása a szabad verseny és a transzparencia érdekében. A liberalizáció főbb pontjai tehát a szétválasztás, a lakossági fogyasztók feljogosítása, szabad szolgáltató váltás, alacsonyabb árak, verseny megteremtése, szabályozó rendszerek függetlensége, újraszervezése, az ellátásbiztonság megteremtése, piaci szereplőkkel való diszkriminációmentes bánásmód és környezetvédelmi szempontok előtérbe helyezése. (IEA, 2001, 12-13. o.)

A jogi szabályozási háttér az Európai Unió keretdirektívák és a magyar jogrendszer biztosítja. Az Unió szabályozás legfontosabb elemei az energia csomagok. Az első

liberalizációs törekvések írásba öntött formái az 1990-es évek végén jelentek meg. Az energiacsomagokkal a gáz- és a villamosenergia-piacot szabályozták.

Az első mérföldkő a villamosenergia-szektor szabályozásában a 96/92/EK irányelv volt, amivel az egységes, közös belső piac elemeit szabályozták. (Vince, 2007) A 2003/54/EK irányelv a 96/92/EK hatályon kívül helyezéséről és a villamos energia belső piacára vonatkozó közös előírásokról rendelkezik, amely már említi az egyetemes szolgáltatói jogintézményt és a végső menedékes fogalmát. Ezenkívül kiemeli a termelés és szolgáltatás szétválasztását, azaz az unbundling fogalmát, a független hatósági szabályozási szervek felállítását és a kötelező piacnyitások pontos dátumát, ami a villamos energia esetén 2004 júliusa. Ezeknek az irányelveknek célja a fogyasztói jólét, a biztonságos energia-ellátás és a versenyképes alacsony árak megvalósítása az Európai Unió területén. A verseny eleinte valóban csökkentette a végsőfelhasználói árakat az Európai Unió területén. Az első és második energia csomag nem járt sikerrel, ugyanis az Unió szektorális vizsgálatok kimutatták, hogy túl magas a piaci koncentráció és a szétválasztás sem valósult meg és az inkumbens, domináns vállalatok nem lépnek be egymás területére. (Takácsné, 2008) A harmadik liberalizációs csomag ezeket a problémákat kísérelte meg feloldani. A 2009/72/EK irányelv a 2003/54/EK irányelvet helyettesíti, amelynek kiemelt pontjai a szétválasztási szabályok szigorítása, nemzeti szabályozó hatóság erősítése, tisztességes árak elérése, piac működésének javítása, hálózati infrastrukturális beruházások növelése és ellátásbiztonság javítása. (Takácsné, 2008)

Magyarország ezeket az irányelveket építette be szabályozási rendszerébe, ehhez igazította a villamos energia törvényeit is. A 2001. évi CX. törvény a villamos energiáról egy átmenetet jelentett a részleges piacnyitás felé, úgynevezett hibrid piac volt, hiszen a közüzemi és a részleges piaci körülmények egyszerre álltak fent. Ám a tényleges megvalósítás csúszott a nehezen megvalósuló technikai feltételek miatt, így a részleges piacnyitás 2003. január 1-jén történt meg, ekkor azok a feljogosított fogyasztók léphettek piacra, akik éves fogyasztása meghaladta a 6,5 GWh-ot. (Dénes, 2007) Kiemelendő, hogy megszűnt az export-import monopólium. A piacnyításban bekövetkező következő fokozat 2004. január 1-je volt, amikor minden nem háztartási fogyasztó piacra léphetett. A 2003/54/EK irányelv 2008-as teljes piacnyitást irányzott elő, az összes fogyasztó számára, így szükségessé vált a 2001-es villamos energia törvény újra írása, azaz nem csupán részleges módosítások történtek, hanem egy új törvény született, a 2007. évi LXXXVI. törvény a villamos energiáról. Ez a módosítás megszüntette a közüzemi szolgáltatók fogalmát, amelynek helyettesítésére létrejött az egyetemes szolgáltatás. Majd 2008. január else-

jével valósult meg a teljes piacnyitás szintén egy éves csúszással, amikor már minden fogyasztó szabadon választhatja meg villamosenergia-kereskedőjét, legyen az egyetemes szolgáltatás vagy a piac keretein belül. (Vince, 2010b) (MVM Nyrt, 2012)

Elmondható, hogy az Európai Unió liberalizációs törekvések teremtették meg az egyetemes szolgáltatás alapját. Ugyanis a piacnyitás előtti közüzemek kényszerű átalakulásával és a közszolgáltatás fogalmának újraértelmezésével szükségessé vált a biztonságos villamosenergia-ellátás megteremtése a lakossági fogyasztók számára elérhető áron, elérhetővé vált a szabad szolgáltató váltás. A következő egységben az egyetemes szolgáltatás helyzetét vizsgálom.

3. EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS

Bizonyos szolgáltatásokat minden polgár számára megfizethető, reális áron, magas minőségi szinten biztosítani kell az ellátás biztonsága mellett. Az elgondolás mögött az alapvető társadalmi igénykielégítés áll. A piacnyitás előtti közszolgáltatással kapcsolatos tevékenységeket továbbra is, az új rendszerben is biztosítani kell, amelyet a piacnyitás folyamata indított el. A legtöbb hálózatos iparágban ezt a feladatot az egyetemes szolgáltatás intézményének létrehozásával és a hozzákapcsolódó jogok és kötelezettségek meghatározásával biztosítják. Ám közgazdasági értelemben a közszolgáltató nem azonosítható az egyetemes szolgáltatóval, mivel már piaci körülmények uralkodnak, a nem fizető fogyasztók egy része kizárható. Meghatározott szolgáltatások eléréséhez a polgároknak továbbra is alapvető joguk van. Ide tartozik a villamosenergia-ellátás biztonsága. Némely társadalmi alapvető igényt a piaci forma is képes kiszolgálni, például a kenyér előállítása esetén, viszont némely specifikáció esetén ez nem elegendő, ezért szükséges egy új jogintézmény megalkotása szabályozás által, ami maga az egyetemes szolgáltatás, egy átalakult közérdekű közszolgáltatási forma.

3.1. KÖZÜZEMEKBŐL KIFEJLŐDÖTT EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS DEFINIÁLÁSA A

VILLAMOSENERGIA-SZEKTORBAN

A piacnyitás bekövetkezésekor a közüzemek átalakulását figyelhetjük meg. Az 1994. évi XLVIII. törvény a villamos energia termelésről, szállításról és szolgáltatásról, még csak olyan alapvető fogalmakat definiál, mint a termelő, szállító, szolgáltató, vagy a közcélú villamosmű, ami azt jelenti, hogy a termelésének legalább 60%-t közcélú felhasználásra adja át. (1994. évi XLVIII. tv.) A 2001. évi CX. törvény már egy újonnan bevezetett fogalommal operál: közüzemi szolgáltatás: 3. paragrafus, 26. pontja szerint köteles az engedélye alapján a közüzemi fogyasztók számára biztonságos és folyamatos villamosenergia-szolgáltatást nyújtani. Itt a fogyasztó minőségi igény kielégítésének színvonala már fontosabbá vált. A 2001. évi CX. tv. keretében a fogyasztó hatóságilag szabályozott áron juthatott hozzá a villamos energiához, de még a lakossági fogyasztók nem válhatnak szolgáltatót. Továbbá már itt is előjön a végső menedékes szolgáltató fogalma, amelyet akkor jelölnek ki az eddigi szolgáltató helyett, ha az adott egyetemes szolgáltató már nem képes tovább áramot szolgáltatni, így az ellátás biztonsága veszélybe kerülne. Ám a teljes piacnyítással a közüzemek helyét 2008-ban átvették az egyetemes szolgáltatók, amelynek az Uniós keretszabályozását a 2003/54/EK biztosítja. A magyar szabályo-

zásban a 2007. évi LXXXVI. villamos energia törvényben jelenik meg az új fogalom. Eszerint „az egyetemes szolgáltatás: a villamosenergia-kereskedelem körébe tartozó sajátos villamosenergia-értékesítési mód, amely Magyarország területén bárhol, meghatározott minőségben a jogosult felhasználó számára méltányos, összehasonlítható, átlátható ár ellenében igénybe vehető.” (2007. évi LXXXVI. tv, 3. paragrafus, 7. pont) Ugyanitt a 48.-52. paragrafus határozza meg az egyetemes szolgáltatás törvényi kereteit: kiemeli, hogy az egyetemes szolgáltató köteles villamos energiát értékesíteni és szerződést kötni az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztókkal, tehát az erre nem jogosult fogyasztókkal nem köthet szerződést. Viszont a szolgáltató csak az egyetemes szolgáltatói engedély megszerzése után válhat egyetemes szolgáltatóvá, amit a Magyar Energia Hivatal biztosít. Tehát a Magyar Energia Hivatal köteles biztosítani a villamos energia egyetemes szolgáltatást az egész ország területén. Az engedély számos feltételhez kötött, például csak olyan villamos-kereskedő kaphatja meg, akinek a kereskedelmi tevékenysége az egyetemes szolgáltatást semmilyen körülmények között nem veszélyezteti. (2001. évi CX. tv) (2007. évi LXXXVI. tv.)

Itt kiemelném, hogy a jelenlegi törvény szerint kik az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók: lakossági fogyasztók, valamint a 3*63 A-nál nem nagyobb csatlakozási teljesítményű fogyasztók. Ezenfelül bizonyos költségvetési szervek vagy közfeladatot ellátó intézmények (például egyházi jogi személy, alapítványi fenntartású intézmény) is jogosultak lehetnek az egyetemes szolgáltatásra, viszont ezeknek a szervezeteknek igénybejelentéssel kell élniük, hogy jogosultakká váljanak. (2007. évi LXXXVI. tv)

A liberalizáció szabályozási kereteit az Európai Unió irányelvek biztosítják. A téma szempontjából a két releváns irányelv, amely az egyetemes szolgáltatókkal is foglalkozik a 2003/54/EK és ennek módosított változata a 2009/72/EK irányelv, amely a 3. cikkben szintén meghatározza az egyetemes szolgáltatók kötelezettségeit: „A tagállamok gondoskodnak arról, hogy minden háztartási fogyasztó, és ahol a tagállamok szükségesnek tartják, a kisvállalkozások is (azaz azok a vállalkozások, amelyek 50 főnél kevesebb személyt foglalkoztatnak, és éves forgalmuk vagy mérlegfőösszegük nem haladja meg a 10 millió eurót) egyetemes szolgáltatásban részesüljenek, azaz a tagállam területén belül joguk legyen a meghatározott minőségű villamos energiával való ellátásra, tisztességes, könnyen és egyértelműen összehasonlítható, átlátható, valamint megkülönböztetéstől mentes áron.” (2009/72/EK, 3. cikk) Tehát az Unió irányelv tágabban határozza meg az egyetemes szolgáltatás fogalmát. A végső menedékes szolgáltató kijelölése először a 2003/54/EK-ban jelent meg, ami a 2007. évi LXXXVI. törvényben is megtalálható. Ennek

az a lényege, ha az egyetemes szolgáltató valami oknál fogva – legyen ez fizetéseképtelenség, villamosenergia-beszerzés ellehetetlenülése stb.- nem képes tovább szolgáltatást nyújtani vagy a szolgáltatás biztonsága veszélybe kerül, akkor a Magyar Energia Hivatal egy másik szolgáltatót köteles kijelölni az ellátás zavartalansága érdekében. Ez is a fogyasztók érdekeit szolgálja. A lakossági ügyfelek védelme érdekében 2008. január 1-étől bevezették a védendő fogyasztók fogalmát, ami magában foglalja a szociálisan rászoruló vagy fogyatékkal élő személyeket. Ezeknek a speciális helyzetben lévő fogyasztóknak lehetőségük van a részletfizetésre, fizetési haladéokra vagy előre fizetős mérő eszköz használatára. A törvény hangsúlyozza, hogy azon fogyatékkal élő fogyasztók, akik életét vagy egészségügyi állapotát veszélyezteti az áram kimaradása, azoknál az áramot az egyetemes szolgáltató nem kapcsolhatja ki fizetési késedelem vagy nemfizetés esetén sem. A védendő fogyasztók jelenléte és szaporodása egyre nagyobb gondot okoz az egyetemes szolgáltatóknak, így az egyébként is kevés profitot elérő vállalatokat a több milliárd forintos kintlévőség még jobban megtépázza. (2003/54/EK) (2009/72/EK)

Az Európai Unió túl Magyarországon az egyetemes szolgáltatók tevékenységeit a Magyar Energia Hivatal és a Kormány szabályozza. 2010 előtt a Hivatal hatásköre volt az egyetemes szolgáltatói árképzés ellenőrzése, módosítása, majd 2010 júliusától a villamos energia törvény módosításával a egyetemes szolgáltatói árak megállapítása miniszteri jogkör lett. (Magyar Energia Hivatal, 2010) A Magyar Energia Hivatal köteles javaslatot tenni a megfelelő egyetemes szolgáltatói árakról a felelős miniszter részére. Ebből következik, hogy az egyetemes szolgáltatói rendszer szabályozása a kormányváltásoktól függően is változhat.

A következő részben célszerűnek tartom röviden áttekinteni az egyetemes szolgáltatók gyakorlati jelentőségét.

3.2. AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS GYAKORLATI JELENLÉTE A VILLAMOSENERGIA-SZEKTORBAN

Az egyetemes szolgáltatás a liberalizált piacok egyik rendkívül ellentmondásos eleme, ugyanis ezek az egykor kizárólagos monopoljoggal bíró közüzemek utódjai, amelyek még az úgynevezett keresztfinanszírozás rendszerén alapultak, ami azt jelenti, hogy a nyereségesebb területekről kompenzációképp a nyereség egy részét a költségesebb területek ellensúlyozására szánják. Ezt az inkumbens vállalatok tudták megtenni a kizárólagos monopoljognak köszönhetően, ekkor az ő kötelezettségük volt a szolgáltatás biztosítása mindenki számára. A liberalizáció után ez nyilván nem volt fenntartható, viszont a piacok fo-

kozas nyitása utána is minden ember számára biztosítani kellett a közszolgáltatásokat. Számos ágazatban az egyetemes szolgáltatást nem azért kell biztosítani, mert gazdasági hasznot hoz (pozitív fogyasztói externáliák), hanem mert a társadalmi elvárásoknak eleget kell tenni. Tehát „ az egyetemes szolgáltatások többségét nem azért kell biztosítani mert hatékony, hanem mert kell.” (Nagy, 2010, 120.o.) Egyfajta társadalmi elvárás, az állampolgárok alapvető igénye, amit minden körülmények között biztosítani kell. Egyfajta „biztonsági hálóként” is funkcionál. (Nagy, 2010, 126. o.) Nem azzal van a probléma az egyetemes szolgáltatóknál, hogy nem nyújtják a szolgáltatást, nem is azzal, hogy nem megfelelő minőségben (mivel a minőség egy megfelelően magas ár esetében megvásárolható), hanem azzal, hogy nem mindenki számára lenne elérhető egy minimális áron. Ezen kívül, ha az erőforrások hatékony allokációja nem történik meg, az államnak be kell avatkoznia, valamint akkor is, ha valamiféle piaci kudarc áll fent, hogy ezzel biztosítsa a társadalmi egyenlőséget, hogy az adott szolgáltatás elérhetővé váljon minden állampolgára számára, ezért született meg az egyetemes szolgáltatás fogalma. Piaci kudarcról akkor beszélünk, ha az erőforrás elosztás nem hatékony, vagyis van egy másik állapot, amikor nagyobb összhasznosság érhető el, így ez az állapot nem Pareto-hatékony. A neoklasszikus iskolák tanításai szerint a szabályozás eszközeivel ezen lehet javítani, míg néhány iskola tagadja a piaci kudarcok létezését. Stratégiai jelentőségű szolgáltatásokat nem lehet csupán piacra bízni, mivel ezek már túlmutatnak a gazdasági haszon kérdésen és különböző társadalomfilozófiai nézeteket feszegetnek, ahol a társadalmi jólét áll a középpontban. Az állami beavatkozások szerepéről eltérőek a vélemények. Nem feltétlenül kell erőteljesen beavatkozni a piaci folyamatokba, ugyanis szem előtt kell tartani a legkisebb versenytorzítás elvét. Az egyetemes szolgáltatással kapcsolatos irányelvek sem szabályozzák az állami intervenciók mértékét. (Nagy, 2008a, 2008b) (Nagy, 2010) Az egyetemes szolgáltatás három fő komponense közül –hozzáférhetőség, megfelelő minőség, elérhető ár - az ár a legfontosabb szabályozási szempontból. Magyarországon az egyetemes szolgáltatók árai hatóságilag szabályozottak. A verseny mellett azért alakították ki az egyetemes szolgáltatói jogintézményt, mert a verseny nem feltétlenül biztosította a teljes lefedettséget, hozzáférhetőséget, megfelelő színvonalat, ellátásbiztonságot és reális árat. Viszont az új szolgáltatók –amelyek lehetőségeit a 4. fejezetben elemzem - megváltoztathatják ezt a helyzetet, mivel a komplex szolgáltatás csomagok adta előnyök miatt egyre több fogyasztó lép ki a piacra, így összességében feltételezhető, hogy az egyetemes szolgáltatók jelenléte átmeneti állapot, mivel az egész kétarcú szegmens átalakulóban van.

A jogi háttér kialakítása speciális, mivel az egyetemes szolgáltatás hatásköre a hálózathoz való csatlakozáshoz és a termékekre egyaránt kiterjed. Az egyetemes szolgáltatás keretében a hálózati elosztó köteles a fogyasztókat a hálózathoz csatlakoztatni, átlátható, reális áron, megfelelő minőségi körülmények között, folyamatosan az ellátás biztonsága mellett. A lefedettség mellett így az ár nagyon fontos, mivel ha az egyetemes szolgáltatói ár sokkal alacsonyabb, mint a versenypiaci, akkor az új belépők megjelenése és a háztartási fogyasztók szolgáltatás váltási hajlandósága korlátozva lesz.

Összefoglalva az egyetemes szolgáltatás alapvető szükségletek kielégítését biztosítja a pozitív externáliák és a hatékonyság növelése mellett. Mivel a termék (áram) költségei régiónkénti különbsége nem kiemelkedő, a szállítási költségek a jelentősek. „Ezért az árra koncentráló egyetemes szolgáltatás szabályozás valójában egy politika által meghatározott monopol szabályozássá válik.” (Nagy, 2010, 140.o.) Ezen felül, ahogy már említettem a szabályozó jogkörrel felruházott intézmények sem függetlenek. Továbbá felmerül a kérdés, ha a termék ára megközelítőleg állandó, akkor a szabályozás a piaci erőfölény megakadályozása miatt is szükséges, ami miatt egy külön jogintézmény született: a jelentős piaci erő koncepciója, amelynek hatásait és hibáit később vizsgálom. Így szó szoros értelmében az egyetemes szolgáltatás jogintézménye a villamosenergia-szektorban akár úgy is felfogható, hogy azért van rájuk szükség, hogy az egyetemes szolgáltatást nyújtó multinacionális vállalatok kontrollálva legyenek. Tehát az egyetemes szolgáltatói szabályozás nem monopol szabályozás. Viszont az egyetemes szolgáltatás versenykorlátozó hatású, (Nagy, 2010) mivel ha az állam területi szolgáltatókat nevez ki, látszólagos monopol joggal felruházva, akkor nem lesznek új belépők. Pláne, ha a maximális árrés meghatározása miatt éppen null-szalddósra jönnek ki az egyetemes szolgáltatók a villamosenergia-szegmensben. 2010-től már lehetséges, hogy egy egyetemes szolgáltató egy másik egyetemes szolgáltató területére kérjen egyetemes szolgáltatói engedélyt. Viszont ez eddig még nem történt meg.

Az egyetemes szolgáltatás jogintézményének megalakulásakor az optimális helyzet keresése állt a középpontban. A szabályozási háttér megteremtésénél figyelembe vették, hogy a legkisebb versenytorzítás elvével kell dolgozni, vagyis a versenyt csak olyan mértékben korlátozzuk, amennyire muszáj. Ám az egyetemes szolgáltatás egyrészt egy versenyt akadályozó szereplőként fogható fel, aminek jelenléte ördögi körhöz vezethet, másrészt jelenléte szükséges, mivel az energetikában valódi társadalmi felelősséggel bír.

3.3. EGYETEMES SZOLGÁLTATÁS JELLEGE A KÖRNYEZŐ ORSZÁGOKBAN

Az egyetemes szolgáltatói rendszerek összehasonlítása a környező országokat illetően hozzásegít ahhoz, hogy a fő témáról átfogóbb képet adjak. Érdekes különbségek találhatók az elvileg közel egységes egyetemes szolgáltatás jogintézményében. A témában az European Regulators' Group for Electricity and Gas (ERGEG) és Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont (REKK) is számos jelentést hozott nyilvánosságra. Az ERGEG 2008-as kutatásai alapján (ERGEG, 2008) a lakossági fogyasztók számára 15 tagállam biztosított szabályozott áron villamos energiát a teljes piacnyitást követően, még ez a 2010-es jelentés szerint már 17-re ugrott. Bulgária, Románia, Szlovákia és persze Magyarország is ide tartozik. Viszont Ausztria, Finnország, Norvégia nem szabályozott áron biztosít villamosenergia-ellátást a lakossági fogyasztók részére. A szabályozott árak versenytorzító hatását már említettem, hiszen a túl alacsony árak elrettentik az új belépőket és a keresleti oldal „elkényelmesedését” is okozhatják. Az alábbi ábra öt környező ország egyetemes szolgáltatói rendszerét vizsgálja.

1. táblázat, Az egyetemes szolgáltatás szabályai a környező országokban

Ország		Ausztria	Magyarország	Románia	Szlovákia	Szlovénia
Jogosultak köre		háztartások	háztartások és kisvállalkozások 3x63 A alatt, és közintézmények	háztartások és kisvállalkozások, ahol a vételezés maximális teljesítménye 100 kVA-nál kisebb	háztartások és kisvállalkozások évi 30 000 kWh fogyasztás alatt	-
ESZ-t nyújtó vállalatok		minden háztartási kereskedő számára kötelező ESZ-t nyújtani	volt közüzemi szolgáltatók utódkereskedői	volt közüzemi szolgáltatók utódkereskedői	volt közüzemi szolgáltatók utódkereskedői, és más kereskedők	-
Egyetemes szolgáltatói ár	A termékár komponens szabályozása	nincs	szabályozott beszerzési ár és árrés	szabályozott beszerzési ár és árrés	szabályozott beszerzési ár és árrés	nincs
	Szabályozó hatóság	-	minisztérium	Energia Hivatal (ANRE)	Hálózatos Iparágakat Felügyelő Hatóság (ÚRSO)	-

forrás: REKK gyűjtés jogszabályokból

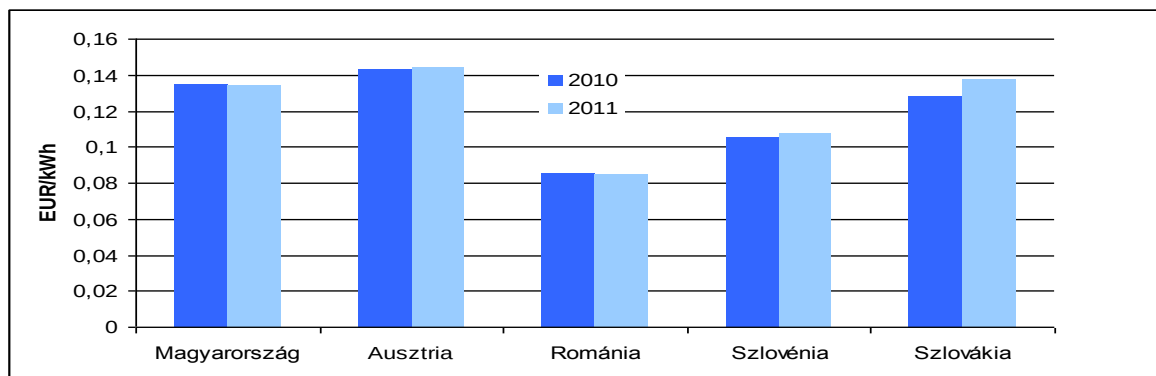
Forrás: Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, (2010a) 18. o.

Az egyetemes szolgáltatás fontos tartalmi elemei a jogosultság, a megfelelő minőség és az árképzés. Ausztriában az egyetemes szolgáltatásra jogosultak köre csupán a háztartásokra terjed ki, még hazánkban ez meghatározott közintézményekre is. Romániában és Szlovákiában szigorú feltételekkel néhány kisvállalkozás is jogosult lehet az egyetemes szolgáltatásra. Látható, hogy sem Romániában, sem Szlovákiában sem pedig hazánkban nem egyezik meg a jogosultak köre a 2009/54/EK által meghatározott jogosultak körével. Ugyanis az irányelv szerint a lakosság fogyasztók mellett azok a kisvállalkozások válhatnak jogosulttá, akik kevesebb mint ötven főt foglalkoztatnak és éves forgalmuk nem haladja meg a tíz millió forintot. Hazánkban pedig a 3*63 A alatti csatlakozási teljesítményű

fogyasztók is jogosultak lehetnek, csakúgy mint Romániába 100 kVA-nál kisebb maximális vételezésű vállalkozások, valamint Szlovákiában az évi 30000 kWh-t meg nem haladó kisvállalkozások. (Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, 2010a)

Az árszabályozásnál kiemelendő, hogy Ausztriában és Szlovéniában az egyetemes szolgáltatói árak nem szabályozottak, még Romániában, Szlovákiban és Magyarországon szabályozott beszerzési árról és árrésről beszélhetünk. Romániában a régebbi hosszú távú megállapodások nyújtják az egyetemes szolgáltatóknak az áramot. Mivel a hatósági árazás alapjait ezek a szerződések adják, így elmondható, hogy Románia esetében az egyetemes szolgáltatói áraknak nincs köze a piaci árakhoz. Ezzel ellentétben Magyarország és Szlovákia kapcsolatot alakított ki az árszabályozásban a piaci és a regulált árazás között és mindkét ország egyetemes szolgáltatói árrése is szabályozott, mivel hazánkban az árképzési képletben például a piaci alapú villamosenergia-beszerzés átlagos összehasonlító ára és mennyisége is fontos faktor. (Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, 2010a)

Összehasonlításképp a következő ábrán láthatóak a lakossági villamosenergia-árak, amelyek értékei adók nélkül értendőek.

1. ábra, Lakossági villamosenergia-árak 2010 és 2011-ben a környező országokban

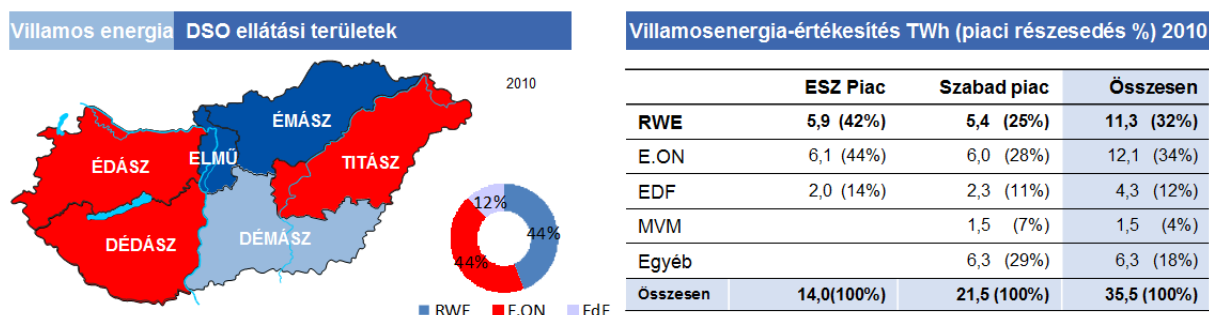
Forrás: Eurostat, 2012 alapján Saját szerkesztés

Magától értetődő, hogy Romániában valószínűleg a hosszú távú megállapodásoknak köszönhetően a villamosenergia-ár alacsony. A legnagyobb arányos növekedést 2010-ről 2011-re Szlovákia produkálta 6,9%-kal, amelyet az Eurostat adatai alapján kalkuláltam. Magyarországon a hosszú távú megállapodásokat az Európai Unió beszüntette.

Végül az utolsó sor az 1. ábrán a szabályozó hatóságokat tünteti fel. Ezzel kapcsolatban az Uniós irányelvek pontosan nem rendelkeznek, ez az adott nemzet hatásköre, valamint az állami intervenció mértékét sem szabályozzák pontosan az irányelvek. (Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, 2010a)

3.4. A MAI MAGYAR KETTŐS ARCÚ VILLAMOSENERGIA-SZEKTOR VIZSGÁLATA AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÓKRA VALÓ TEKINTETTEL

Az egyetemes szolgáltatók a közüzemi szolgáltatók jogutódjaként három külföldi vállalatra vezethetők vissza, amit az ábra szemléltet. A közüzemi szolgáltatók a Budapesti Elektromos Művek Rt. (ELMŰ), az Észak-Magyarországi Áramszolgáltató Rt. (ÉMÁSZ), a Tisztántúli Áramszolgáltató Rt. (TITÁSZ), az Észak-dunántúli Áramszolgáltató Rt. (ÉDÁSZ), a Dél-dunántúli Áramszolgáltató Rt. (DÉDÁSZ) és a Dél-magyarországi Áramszolgáltató Rt. (DÉMÁSZ) volt. A privatizáció és a piacnyitás után a közüzemi szolgáltatások az egyetemes szolgáltatókhoz kerültek át, területi monopóliumuk látszólag megmaradt.

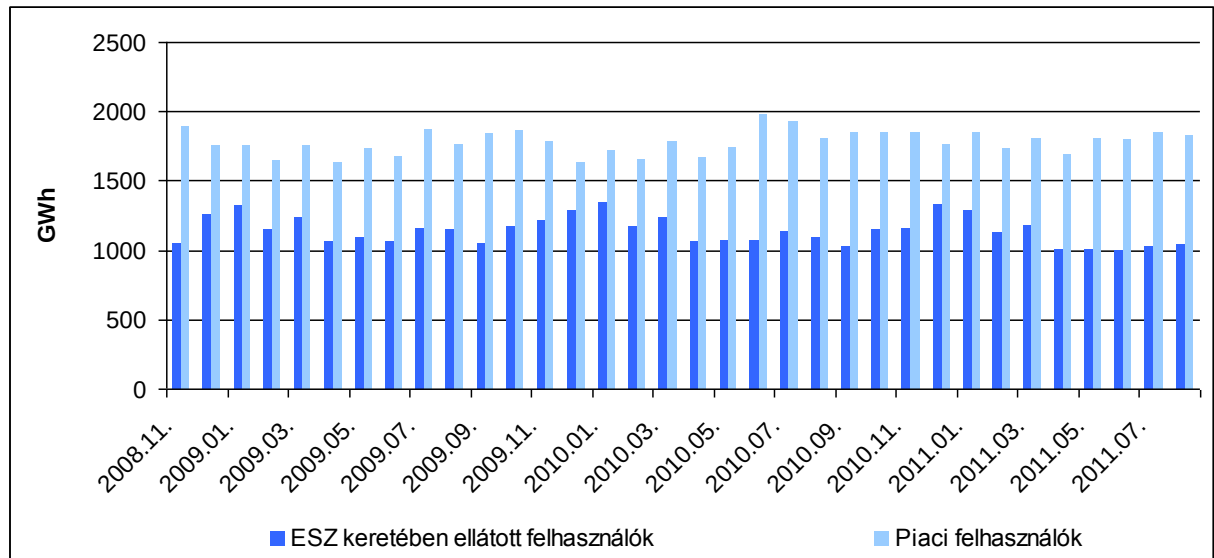
2. ábra, Magyar villamos energia egyetemes szolgáltatói területek 2010

Forrás: Jászay, 2011

Ma a lakossági szegmenst két német (E.ON, RWE AG) és egy francia (EdF) multinacionális vállalat uralja. A legnagyobb szolgáltató a lakossági szegmensben az E.ON. A Magyar Villamos Művek Zrt. még nem szolgáltat energiát a háztartási ügyfeleknek ám mivel a negyedik mobilszolgáltatóként a távközlési piacra is betörni kíván, így valószínűleg többszektorú komplex szolgáltatóvá alakul át, ami a lakossági fogyasztók számára kedvező lehet.

Az egyetemes szolgáltatás keretén belül értékesített villamos energia mennyisége nem elhanyagolható. Az alábbi ábrán az egyetemes szolgáltatás keretein belül és a piacon értékesített villamos energiát szemléltetem. Az időtengelyen kéthavi megbontásban látható az adat, míg az oszlopok havi bontásban szemléltetik a villamosenergia-fogyasztást.

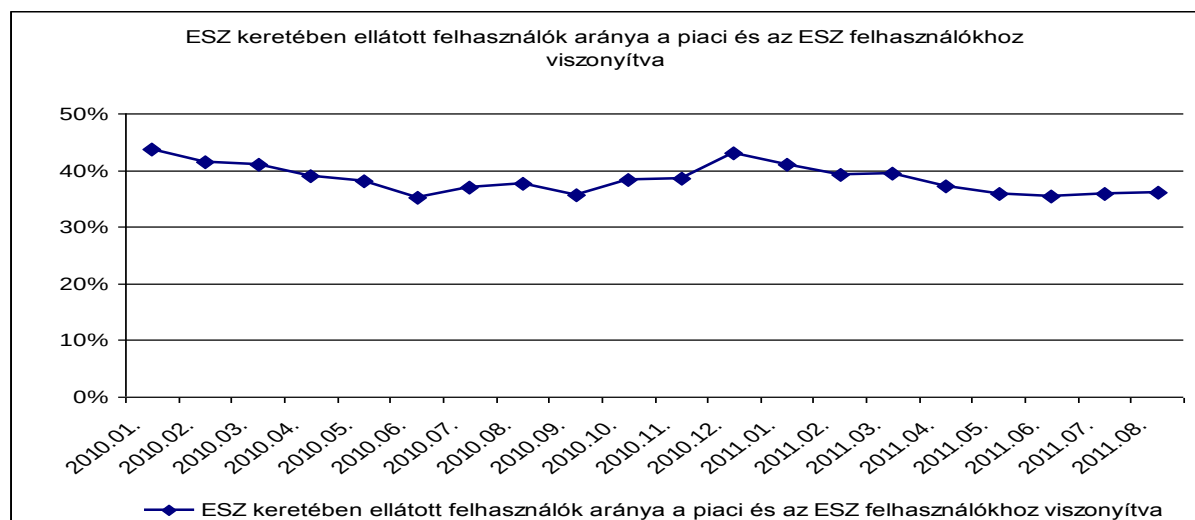
3. ábra, Az egyetemes szolgáltatás (ESZ) keretében és a piacon értékesített áram mennyisége

3. ábra, Az egyetemes szolgáltatás (ESZ) keretében és a piacon értékesített áram mennyisége

Forrás: Magyar Energia Hivatal 2009a, 5. o., Magyar Energia Hivatal 2011a, 5.o. alapján
Saját szerkesztés

Nyilvánvaló, hogy az egyetemes szolgáltatás súlya megközelítőleg átlagosan az összes villamosenergia-felhasználásnak a negyven százaléka, ami 2010 elejétől kezdve folyamatosan csökken.

4. ábra, Az egyetemes szolgáltatásra jogosultak áram felhasználása az összfelhasználáshoz viszonyítva

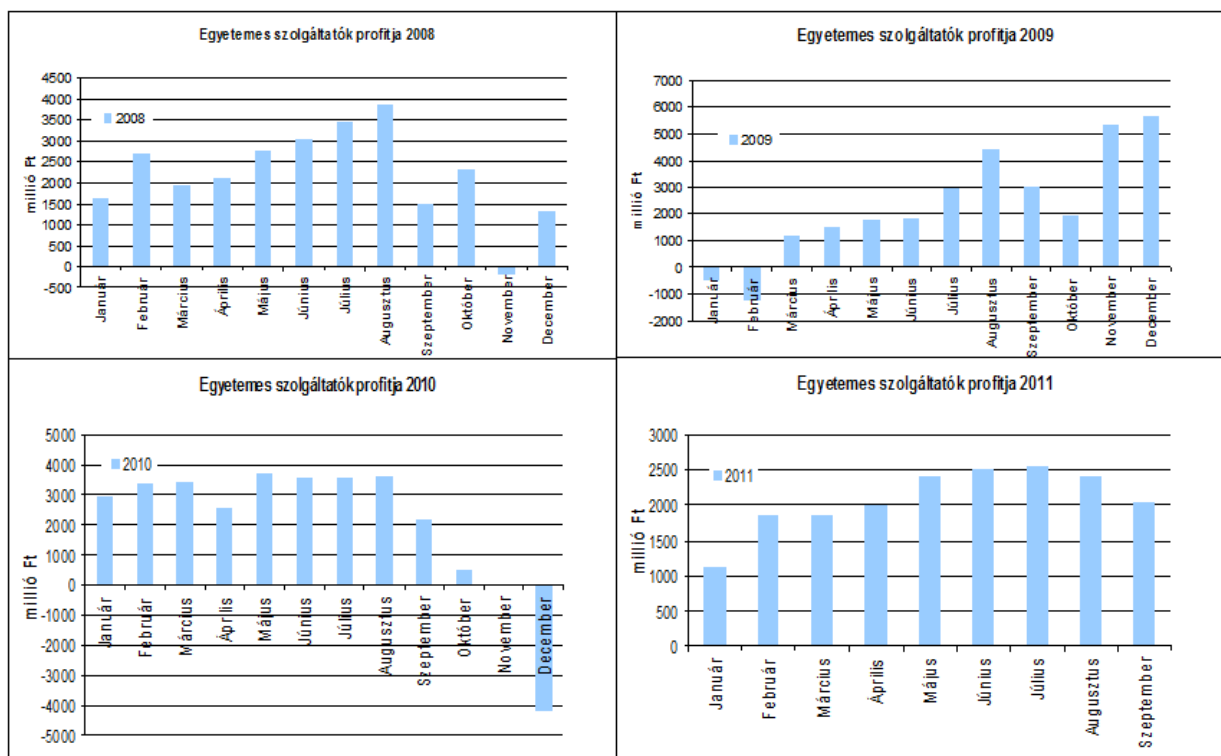
Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2011b, 5.o., Saját szerkesztés

Mivel az összfogyasztás azaz a piaci és az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók összes villamosenergia-felhasználása 2011 januárja óta pár GWh eltérést elhanyagolva 2900 GWh körül mozog, így feltételezhető, hogy a piaci felhasználás az egyetemes szolgáltatásban történő fogyasztás mellett arányaiban nőtt. A megközelítőleg negyven százalék kiemeli a lakossági szegmens alkupozícióját. A negyven százalékos részesedésnek nagy részét valóban a háztartások teszik ki a már említett egyetemes szolgáltatásra jogosult néhány szervezet és kisvállalkozás mellett. Tehát a lakossági fogyasztók kritikus tömegbázisa társadalmi és gazdasági szempontból is kiemelkedő.

Ám miért nincsenek törekvések a lakossági fogyasztók megtartásáért, valamint új lakossági fogyasztók megszerzésért? Miért nem kérnek az egyetemes szolgáltatók egy másik egyetemes szolgáltatói területre egyetemes szolgáltatói engedélyt? Erre próbálok meg válaszolni.

3.4.1 Egyetemes szolgáltatók közötti „verseny” jelenlétének vizsgálata

Az egyetemes szolgáltatók árai hatóságilag szabályozottak. Az regulált árrés (NFM rendelet, 2011) átlagosan 1,9 Ft/kWh az egyetemes szolgáltatóknál, ami azt jelenti, hogy kilowatt óránként megközelítőleg 2 forintot nyerhetnek, így a nyereségük szabályozott. Az alábbi ábrán a szegmensben elért profitot elemzem 2008-tól kezdve, tudniillik az egyetemes szolgáltatás jogintézménye akkortól létezik.

5. ábra, Egyetemes szolgáltatók profitja 2008 és 2011 között milliárd forintban

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2012, Saját szerkesztés

Az elért profitot az árbevétel és a kiadás különbsége adja. Látható, hogy a nyári időszakban a profit növekszik, ami többek között az időjárásnak köszönhető. Viszont a teljes profit rendre évente megközelítőleg 26,4, 27,9 és 25,2 milliárd forint volt 2010-ig. Mivel megközelítőleg 5,5 millió egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztó van Magyarországon, így a 2010-es profitot leosztva a fogyasztók számával éves szinten egy fogyasztón megközelítőleg 4800 forint a profit, ami havi szintre tovább bontva alig 500 forint profitot jelent az egyetemes szolgáltató számára. Másik oldalról közelítve egy magyar háztartás éves fogyasztása 2500 kWh, így az árrés miatt elérhető éves nyereség az egyetemes szolgáltatók számára egy lakossági fogyasztón 4750 Ft. Ez nem nagy összeg, tehát feltehetőleg nem éri meg az egyetemes szolgáltatónak egy másik területre egyetemes szolgáltatói engedélyt kérni, mivel az árak ugyanúgy reguláltak maradnak, vagyis nagyobb haszon nem lesz egy fogyasztón, csak a kritikus tömeg nő, illetve a már jelenlévő egyetemes szolgáltató hálózatát kellene használni a természetes monopólium jelleg miatt.

Továbbá nem elhanyagolható, hogy a 2007. évi LXXXVI. törvény a villamos energiáról az egyetemes szolgáltatók számára ügyfélszolgálat telepítési kötelezettséget ír elő. Az 50./A paragrafus szerint az egyetemes szolgáltató köteles a 2004. évi CVII. törvény a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról mellékletében felsorolt kistérség

ségekben ügyfélszolgálati fiókirodát működtetni. A 2007. évi villamos energia törvényhez kapcsolódó végrehajtási rendelet 23. paragrafusa szerint (273/2007 Kormány rendelet, 2007) az ügyfélszolgálati irodáknak két fajtája lehet, az állandó ügyfélszolgálat és az ügyfélszolgálati fiókiroda. (Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, 2010b) Az állandó ügyfélszolgálati iroda minimum naponta 6 órán keresztül köteles nyitva tartani a hét 5 napján, valamint összesen legalább egy héten 36 órát köteles nyitva tartani és egy napon 20 óráig kell szolgáltatást nyújtani. Minden megyeszékhelyen köteles az egyetemes szolgáltató állandó ügyfélszolgálati irodát üzemeltetni. Még az ügyfélszolgálati fiókiroda legalább hetente 8 órát köteles nyitva tartani, egy napon este 20 óráig. A főváros ügyfélszolgálati irodáit egyéb rendeletek is szabályozzák, viszont Budapesten egy ügyfélszolgálati fiókirodára maximum 100000 lakossági fogyasztó juthat. A részletes szabályozás, amely előírja a minőségbeli és dokumentációs, adatfeldolgozással kapcsolatos elvárásokat az ügyfélszolgálatok esetén nagy költséget jelent az egyetemes szolgáltatóknak, még úgy is, ha az ügyfélszolgáltatói szolgáltatást piaci körülmények között lízingelik. Így ez is visszatartó erő, hogy egy szolgáltató egyetemes szolgáltatói engedélyt kérjen. Több ügyfélszolgálati iroda megnyitása esetén az adminisztrációs és operatív költségek is nőnének, valamint az IT rendszer pótlólagos kiépítése is nagy kiadást jelentene a számlázás mellett. A meghatározott árrés sem vonzó, ugyanis versenypiaci körülmények között nagyobb profit is elérhető, mivel ott az árrés nincs meghatározva a lakossági fogyasztók védelme érdekében. Tehát nyilvánvalóvá válik, hogy az egyetemes szolgáltatói szegmens veszteséges, ezt a feltételezésemet Szalai Tamás, az ELMŰ Nyrt. lakossági és kisfogyasztói értékesítési osztály vezetője is megerősítette. A kintlévőségeket a védendő fogyasztók tovább növelik, mivel nagy részüknél az áramot nem lehet kikapcsolni, mert törvény védi őket. Ezen okokból kifolyólag levonhatom a következtetést, hogy új egyetemes szolgáltatók megjelenése nem valószínű. Ez a helyzet pedig az egyetemes szolgáltatók alkupozícióját növeli. Vagyis az egyetemes szolgáltatók szintjén nincs verseny a lakossági fogyasztókért.

3.4.2. Az egyetemes szolgáltatás és a szabadpiac kapcsolata

A magyar villamos energia szegmens kettősége hosszú távon szemlélve feltehetőleg csak átmeneti állapot, ugyanis a versenypiac aktivitása és a liberalizáció szele egyre inkább vonzani kezdi a „leragadt” fogyasztókat, mivel a válság során árérzékenységük is nőtt. A lakossági fogyasztók már 10000 Ft/év megspórolása esetén is hajlandóak szolgál-

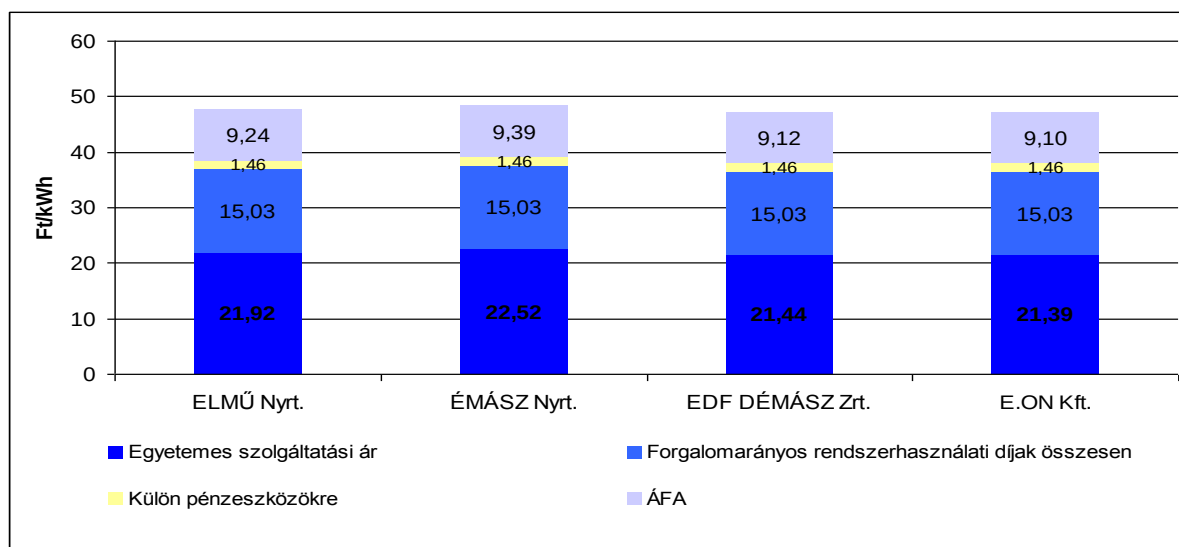
tatót váltani.¹ A versenypiacot két részre osztom: az egyszektorú és többszektorú szolgáltatókra.

Az egyszektorú szolgáltatók esetén, akik csak az energia iparban tevékenykednek nem indult meg erőteljesen a fogyasztók tudatos vonzása. Habár az E.ON a direkt marketing eszközeivel élve személyesen megy és győzi meg lakossági és kisebb üzleti partnereit, hogy a verseny piaci szolgáltatások mellett döntsenek.² Ugyanis a verseny piaci árak szabadsága miatt a nyílt piacon a szolgáltatók nagyobb hasznot érhetnek el. A lakossági fogyasztókra nem jellemző a versenypiacra történő kilépés. Úgy vélem, hogy a fogyasztói tudatosság és liberalizációs törekvések ismeretének hiánya miatt sokan nem is tudják, hogy szabadon válthatnak szolgáltatót és ott hagyhatják az egyetemes szolgáltatókat. Másrészt az egyetemes szolgáltatás adta biztonság is vonzó lehet, ha ugyanis a kijelölt áram szolgáltató nem képes ellátni a feladatát a Magyar Energia Hivatal köteles kijelölni egy másik végső menedékes szolgáltatót, a folyamatos és biztonságos ellátás érdekében. Harmadrészt nincs olyan kampány, amilyen például az Egyesült Államokban a piacnyitás óta létezik, hogy a lakossági fogyasztókat meggyőzzék, hogy kilépjenek a versenypiacra. Negyedrészt az egyetemes szolgáltatói alapidíjak jelenleg a versenypiaci árak alatt vannak, így nyilván jövedelmezőbb, ha az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztó él a törvény adta lehetőségeivel és az egyetemes szolgáltatók védelme alatt marad. Ezért érdemes megvizsgálni az egyetemes szolgáltatói átlagárak alakulását.

Az egyetemes szolgáltatói árak összehasonlításának alapját az árak összetételének bemutatása jelenti. Az teljes ár (100%) öt fő összetevőből áll: termék ár (44%), rendszerhasználati díjak (32%), pénzügyi eszközök (1%), árrés (4%) és az adók (19%). Általános forgalmi adók a pénzügyi eszközök után nem számolandó. Az átlagár az éves szinten 2400 kWh-t meg nem haladó háztartásokra vonatkozóan 47,87 Ft/kWh volt 2010-ben. Ez egyetemes szolgáltatóként némileg eltérhet. A teljesség igénye nélkül csak az „A1” általános egy zónás lakossági fogyasztókra vonatkozó árakat vizsgálom, akiknek éves maximális fogyasztása 2400 kWh. Erre a szegmensre a csúcs és völgy időszak és a vezérelt árszabályozás nem vonatkozik. (Magyar Energia Hivatal, 2011c) Láthatjuk, hogy a négy területen, azaz a három vállalatnál az árak nem sokban különböznek egymástól. Az árak 2011 júliusától érvényesek, amelyeket a Magyar Energia Hivatal folyamatosan felülvizsgál.

¹ Jászay Tamással készült interjú alapján.

² Szalai Sándor, az ELMŰ Nyrt. lakossági és kisfogyasztói értékesítési osztályvezető elmondása alapján.

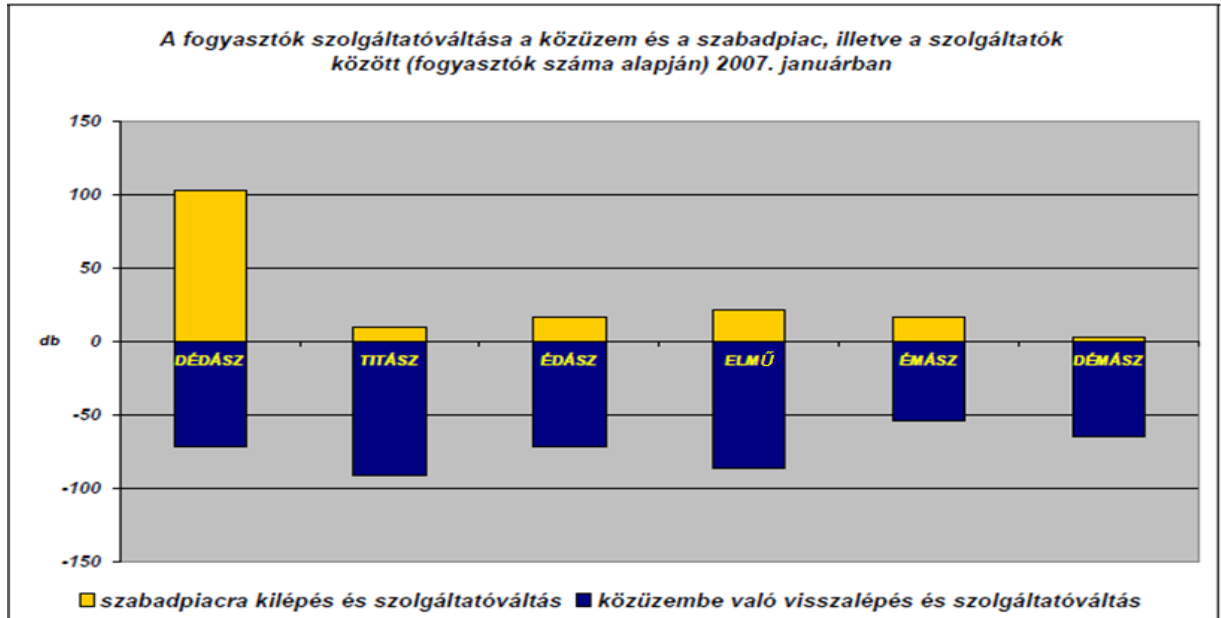
6. ábra, Egyetemes szolgáltatók áram árainak felbontása 2011-ben

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2011c, Saját szerkesztés

Az ábrán feltüntetett árak nem tartalmazzák az elosztói alapidíjat, ami a rendszerhasználati díjba számolandó, ez megközelítőleg ötven filléres nagyságrend kilowatt óránként. Az ábrán látott árak után fizetett általános forgalmi adó úgy adódik, hogy a termékárra és a rendszerhasználati díjra számolunk ÁFÁ-t, a pénzügyi eszközökre nem, mivel az adó hatályaon kívüli. Nyilvánvaló, hogy az egyetemes szolgáltatók árai között nincs és nem is lehet nagy különbség a regulált mivoltuknak köszönhetően. Így egy egyetemes szolgáltatónak nem éri meg egyetemes szolgáltatóként a másik területére betörni, hiszen a fogyasztó éves szinten alig 2500 Ft-t spórolhat, mivel az árak között elhanyagolható a különbség, ami havi szinten csak 200 Ft-ot jelenthetne egy háztartásban, ezért nem fog másik egyetemes szolgáltatóra váltani.

A közüzemek által lakossági fogyasztók számára értékesített áram ára jóval drágább volt, mint az energiakereskedőktől vásárolható energia, ezért a kezdődő liberalizáció hatására a feljogosított fogyasztók tömegesen hagyták ott a közüzemeket és a szabadpiachoz csatlakoztak. Az grafikonon látható a szabadpiacra kilépés, ami a vonzó áraknak és az ELMIB Zrt. kampányának volt köszönhető (Magyar Energia Hivatal, 2009c), ugyanis a szolgáltatást váltó fogyasztók nagy része ezzel a versenypiaci kereskedővel kötötte meg szerződését, ezek többnyire önkormányzatok. Ekkor még lakossági fogyasztó nem léphetett ki a piacra. Majd később a regulált és a szabad árak közeledésének köszönhetően egyre több fogyasztó tért vissza közüzembe, majd 2008 januárjától már csak a lakossági fogyasztók és néhány szervezet maradhatott a közüzemek jogutódjánál. Egy éves átmeneti

időt adtak az úgynevezett átesendő³ fogyasztóknak, hogy kilépjenek a piacra. Mivel kies-
tek a regulált szolgáltatásból, így a nehezebb és akkor drágább piaci körülményekhez kel-
lett igazodniuk.

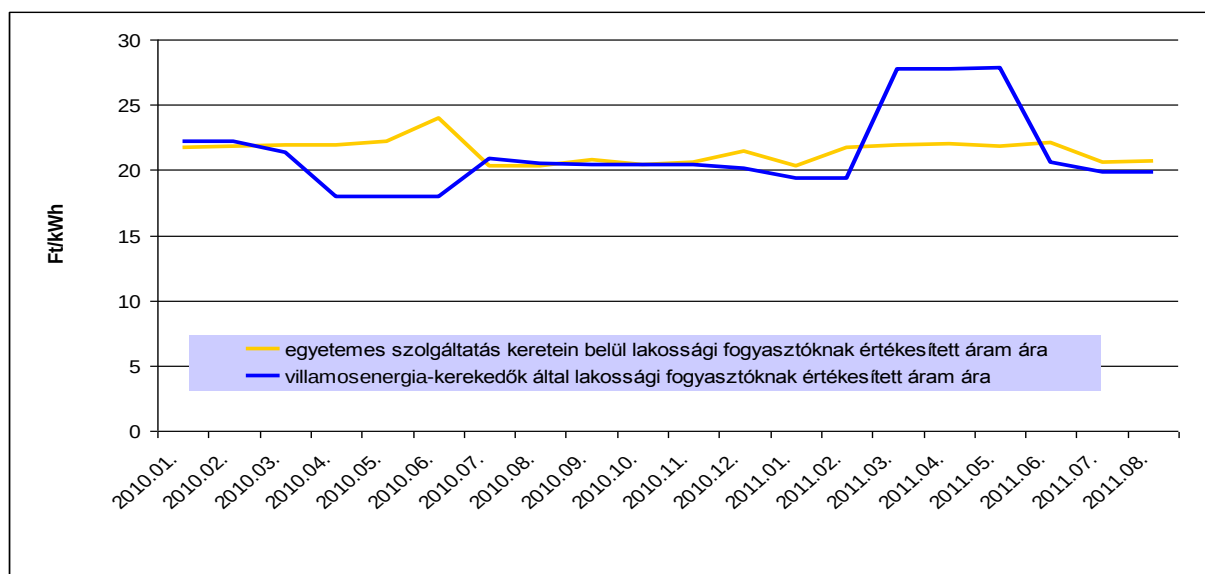

7. ábra, Fogyasztók szolgáltató váltása a közüzem és szabadpiac között 2007-ben

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2009b, 45. o.

Elgondolkodtató, hogy miért van szükség átmeneti haladékra a piacra lépéshez, amikor a piacnyitásnak pont az lenne a lényege, hogy a verseny miatt az árak lefelé nyomódnak. A piacnyitás nem az elvárásoknak megfelelően alakult. Viszont 2008-tól sem történt meg az előre megjósolt tömeges lakossági piacra lépés, amiért a két szegmens közötti árkülönbségek is okolhatók voltak.

³ Az „átesendő” fogyasztó fogalmát Szalai Sándor használta, a vele készített interjú során.

8. ábra, Egyetemes szolgáltatói és piaci villamosenergia-árak összehasonlítása

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2012, Saját szerkesztés

2010 első negyedévében a szabadpiaci és az egyetemes szolgáltatói árak nagyjából egy szinten voltak, majd 2010 áprilisától a termékár a verseny piacon (alapidj) csökkent, majd két hónap elteltével újra megközelítőleg egyforma volt az áram ára, majd ezt követően a villamosenergia-kereskedők által kínált ár magasba szökött, míg az egyetemes szolgáltatás 22 Ft/kWh-nál maradt. Nem véletlen, hogy a lakossági fogyasztók nem váltanak szolgáltatót, amikor a versenypiaci ár magasabb az egyetemes szolgáltatói árnál. 2011 júniusa óta pedig az egyetemes szolgáltatói ár átlagosan megközelítőleg 1 Ft/kWh-val több a versenypiaci átlagos árnál. A grafikonon szereplő adatok az egyetemes szolgáltatók és a villamosenergia-kereskedők átlag árai, amelyek a rendszerhasználati, elosztói díjat, pénzügyi eszközöket és adókat nem tartalmazzák. Azaz csak a termék alapidját mutatják. Elmondható, hogy a jelenlegi versenypiaci árakkal a lakossági fogyasztók nem nyerhetnek túl sokat, azaz a szolgáltatóváltás sem annyira jövedelmező.

A többszektorú multinacionális vállalatok esetén viszont más a helyzet, mivel ezek nemcsak az energetikában de a telekommunikációs vagy egyéb szegmensben is szolgáltatást nyújtanak. Ezáltal képesek egy összetett szolgáltatás csomagot adni fogyasztóiknak, illetve a távközlés esetén a kihaló félben lévő vezetékes technológiákon alapuló tevékenységeikből származó csökkenő árbevételt kompenzálni. A Magyar Telekom immáron energiát, internetet és telefont ad egy számlán különböző árkedvezményekkel.

Jelenleg az ágazatok külön szabályozási rendszerben működnek, ám elképzelhető, hogy egyetlen szuper hatóság fogja irányítani a telekommunikációt és az energetikát is, ahogy ez az Egyesült Királyságban már megvalósult. (Valentiny, 2007) A többszektorú

vállalatok a fogyasztókkal történő hatékonyabb kapcsolattartás és a szinergiák, kedvezmények nyújtása miatt eredményesebbek lehetnek. A portfólió diverzifikációjának következtében akár egy vállalat is képes lesz rá, hogy az energetikai és távközlési célú fogyasztói szükségleteket egy összetett termékcsomaggal kielégítse. Ez a jelenség az Egyesült Államokban már nem újdonságként kezelendő, viszont Magyarországon a Telekom ebben úttörőnek számít. Hasonló terjeszkedési ötletekkel állt elő a Magyar Villamos Művek Zrt. is, aki a Magyar Fejlesztési Bankkal és a Magyar Posta Zrt.-vel egy konzorcium keretében a negyedik mobilszolgáltatói posztra tör. Véleményem szerint a Magyar Telekom 2010-es kezdeményezése testesítette meg az eldobott kavicsot, ami az egyetemes szolgáltatók nyugodt tavát kezdte el felkavarni. Amíg az MVM konzorcium még csak egy parton heverő kavics, amit majd a vállalatvezetés termékcsomag bevezetése lendít meg és dob bele az egyetemes szolgáltatók már kissé felkavart tavába. Ezt az új többszektorú trendet részletesen az 4. fejezetben elemzem.

Összefoglalva kijelenthetem, hogy jelenleg a lakossági fogyasztókért az egyetemes szolgáltatók részéről nincs verseny. A már engedéllyel rendelkező egyetemes szolgáltatók nem kérnek engedélyt egy másik egyetemes szolgáltató területére. Továbbá új villamosenergia-kereskedők sem kérnek egyetemes szolgáltatói engedélyt, így jelenleg az egyetemes szolgáltatók száz százalékos területi monopól jelleggel bírnak. Ezenfelül az egyetemes szolgáltatók a versenypiaci szereplőkkel sem versenyeztek ezidáig a lakossági ügyfelek megtartása érdekében. Így elmondható, hogy az egyetemes szolgáltatók részéről nincs jelenleg verseny a lakossági fogyasztókért, amit az új, többszektorú vállalatok betörése feltehetően megváltoztat.

3.5. JPE, AZ ÚJ ELŐ SZABÁLYOZÁSI ESZKÖZ

Mivel az egyetemes szolgáltatók területén a piaci koncentráció igen jelentős, fontosnak tartom megvizsgálni a legfrissebb releváns jelentős piaci erő (JPE) határozatok közléseit, ami az egyetemes szolgáltatás kérdéses helyzetére hívja fel a figyelmet. Továbbá célok ezen új szabályozás hibáinak feltárása.

A JPE modell a villamosenergia-szektorban a 2007. évi LXXXVI. törvény villamos energia törvény (Vet.) keretein belül kerül bevezetésre, valamint ennek végrehajtási rendelete (Vhr.) szabályozza. Célja a verseny elősegítése, piaci erővel való visszaélés megelőzése, felhasználók védelme. Fontos megjegyezni, hogy ex ante szabályozásról van szó, ami azt jelenti, hogy a szabályozó hatóság megelőző módon készít piacelemzést,

piacmonitoringot és ezek alapján különböző kötelezettségeket róhat ki a verseny hatékonysága érdekében.

A nemzetállamok hatóköre a szabályozási rendszer kialakításában szabados. (Kovács, 2009) A rendszer lényegében véve csupán minimumszabályozást jelent (Koppányi, 2008), ami azt jelenti, hogy a tagállamok az Európai Uniótól függetlenül alakíthatnak ki egyéb szabályozói hatósági feladatköröket, persze az irányelvekben említett alapeladatok betartásán túl. A JPE vizsgálatok szempontjából meghatározó a 2003/54/EK irányelv (8) bekezdése, amely kimondja, hogy a tagállamok kötelesek átlátható rendszert biztosítani a verseny hatékonysága érdekében és azért is, hogy „elkerülhető legyen bármilyen piaci erőfölénnyel való visszaélés.” (2003/54/EK) Tehát Magyarország jogosult arra, hogy használja ezt a vizsgálati lehetőséget, ám kérdéses, hogy ennek a jogintézménynek a bevezetése valóban értelmes döntés volt-e.

3.5.1. Tudathasadások⁴ jogalkotók?

Ahhoz, hogy érthető legyen vizsgálat, az eljárás folyamatát röviden összefoglalom. Az eljárás első lépése a piac meghatározás, ami meghatározza a JPE vizsgálat későbbi alakulását. Erre azért van szükség, mivel a Vet. csak úgy nevezett gyűjtőpiacokat jelöl ki. Ezt követi a piacelemzés, amely során a Magyar Energia Hivatal elemzői azt kutatják, hogy hatékony-e az adott piac, és, hogy létezik-e ott jelentős piaci erővel bíró vállalat.

A JPE rendszer alkalmazása az energetika területén egyedül Magyarországon valósult meg, aminek a bevezetésével még a Magyar Energia Hivatalon belül sem értett egyet mindenki. (Interjú Jászay Tamással, 2012) Vajon a többi tagállam miért nem élt a JPE jogintézmény bevezetésével? Ennek számos oka lehet. A JPE vizsgálatot először az elektronikus hírközlésnél alkalmazták. Viszont a távközlés és energetikai piac között számos különbség van. A távközlés piac gyorsan fejlődik, innovatív, technológiai fejlődése dinamikus, nehezen átlátható, szövevényes. Ezen tulajdonságok egyike sem állt fent rövid- vagy középtávon a villamosenergia-iparban. A távközlés esetén pont az volt a lényeg, hogy utólagos versenyjogi beavatkozással nem tudták hatékonyan kezelni a JPE-vel kapcsolatos problémákat. Ezért kellett előzetesen – ex ante módon – vizsgálatokat folytatni majd a kötelezettségeket kiróni. Ám az energetika területén JPE szabályozások csak a nem hálózatos szegmenseket érintik, vagyis a terméket (villamos energia, földgáz). Így a távközlésben

⁴ Ezt a melléknevet Nagy Csongor István használta A jelentős piaci erő jogintézménye a villamosenergia-piac szabályozásában – jogalkotói önellentmondás című tanulmányában. Ugyanis a JPE bevezetését a „jogalkotók tudathasadásának” nevezte. A tanulmány a Verseny és Szabályozás 2008 című tanulmánykötetben jelent meg.

történő sikeres alkalmazása nem garancia az energetikában elérhető pozitív eredmények eléréséhez, ugyanis a távközlés és az energetika eltérő. Több tagállamban magas az inkumbens vállalatok részesedése a villamosenergia-iparban. Ám ennek ellenére sincs közösségi szintű törekvés az Unióban, hogy kötelezővé tegyék az ex ante jellegű szabályozásokat az energetikában, mivel túl bonyolult, és ex ante módon nem lehet megfelelő hatékonysággal szabályozni piacot, a kínálat bővülése és új belépők megjelenése nem rövidtávú versenyteremtő; a verseny kialakulását elsősorban az állami döntés (felosztás) tenné lehetővé és nem az ex ante versenyszabályozás. (Koppányi, 2008)

Számos szembeötlő hibával rendelkezik a JPE szabályozás, ami a kidolgozásával kapcsolatos pontatlanságokra utal. A Vet. XIII. fejezete a villamosenergia-piaci verseny támogatásával, elősegítésével foglalkozik. A piac meghatározás során a Vet. 107. paragrafusa csak gyűjtő piacokat állapít meg. Nem egyértelmű a JPE vizsgálat és az egyetemes szolgáltatás egymáshoz való viszonya. Ugyanis a Vet. a kiskereskedelem fogalmát alkalmazza, amibe beletartozik az egyetemes szolgáltatás biztosítása az arra jogosultak részére és a különböző közfeladatot ellátó szervezetek. „Az egyetemes szolgáltatás szerinti szabályozáshoz képest a JPE szabályozás nem jelent igazi többletet.” (Nagy, 158. o., 2008a) Ugyanis az egyetemes szolgáltatói szegmens már eleve részletesen szabályozott (árképzés, területi monopólium, jogosultak köre).

További probléma lehet az egyetemes szolgáltatással kapcsolatos kötelezettségek sora. Ugyanis a rendszer összevisszaságát az is bizonyítja, hogy az egyetemes szolgáltatók számára előírt kötelezettséget, amely a határozatban is megjelenik, nem kell betartani, ugyanis maga a Vet. mentesít ez alól, tudniillik a joghierarchia alapján a Vet. rendelkezéseit kell követni. Itt a probléma a hirtelen bevezetett, nem kellőképp átgondolt, néhol kusza, túl bonyolított rendszerben van, nem teljesen egyértelmű, néhány helyen ellentmond a Vet. és Vhr. jogszabályainak, amire jó bizonyíték az, hogy az egyébként is alaposan regulált egyetemes szolgáltatókra kiróható kötelezettségek a verseny beindítása érdekében a túlszabályozottság miatt nem érvényesíthetőek. Sőt, néhány esetben a Vet. és a Vhr. bizonyos rendelkezései is ellentmondanak egymásnak, ahogy erre Koppányi Szabolcs is rávilágított. (Koppányi, 2008, 239-241.o.) A Vhr. 106 paragrafusának a) pontja ugyanis kimondja, hogy az engedélyes, az őt irányító vállalat és az ő általa irányított vállalat együtt kezelendő, ami ellentmond a Vet. 107. paragrafusában foglaltaknak (3. bekezdés a) és c) pont), mivel e szerint az engedélyes külön vizsgálendő, figyelmet szentelve az engedélyes, az őt irányító és az ő általa irányított vállalat közötti vertikális integráció vizsgálatának.

Így nemcsak a JPE szabályozás módosítására van szükség, hanem a Vet. és a Vhr. kapcsolatát is át kell gondolniuk a jogalkotóknak, ám ez a felvetés messzire vezet.

Véleményem szerint a JPE szabályozás az energetikában az imént említetteken túl azért nem lehet hatékony, mivel állami elhatározásokra van szükség, hogy az egyetemes szolgáltatás területén is ösztönözzék a versenyt. A jogalkotó olyan jogintézményt vezetett be, ami csupán tüneti kezelés, de a „beteg”⁵ tényleges meggyógyítása érdekében semmit sem tett, azaz, hogy felszámolja az erőfölényt, illetve, hogy a teljes piacon hatékony versenyt ösztönözzön, ahogy ezt Szentkúti Dániel (Szentkúti, 2009) tanulmánya is bizonyítja.

3.5.2. A 114/2009 JPE határozat eredményei a kiskereskedelemről 2009-ben

Ahogy már említettem, a kiskereskedelem csupán egy Vet. által meghatározott gyűjtőfogalom, amibe az egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági és nem lakossági fogyasztók és az ipari szegmens tartozik. Én csak a dolgozatom szempontjából releváns egyetemes szolgáltatással kapcsolatos adatokat elemzem. A főbb megállapítások a következők: az egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági fogyasztók az áramot regulált áron kapják meg, ami a versenypiaci ár alatt van, így hiába van lehetősége a fogyasztónak, hogy az egyetemes szolgáltatóját otthagyva a szabadpiacra lépjen, a magasabb árak miatt ezt nem fogja megtenni. Az egyetemes szolgáltatásra jogosult nem lakossági fogyasztók esetén is hasonló jelenség tapasztalható, ugyanis 2008 első három negyed évében az egyetemes szolgáltatói átlag ár 21,47 Ft/kWh volt, még a kereskedők által értékesített áram átlagára ugyanennek a szegmensnek 25,57 Ft/kWh volt. A kereskedők által nyújtott átlagos ár csaknem 18%-kal magasabb, emiatt az egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági és nem lakossági fogyasztók addig nem fognak belépni a versenypiacra, amíg a versenypiaci árak nem csökkennek, vagy esetleg a hatóságilag szabályozott árak nem emelkednek. Jelenleg a piaci árak az egyetemes szolgáltatók árai alatt vannak, ám még ez sem teljesen verseny generáló hatású. Így a szolgáltató váltások száma ebben a szegmensben elenyésző. Ezek után az is megállapítható, hogy az egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági és nem lakossági fogyasztók összevonhatóak, hiszen hasonló árszabályozás és regulációs mechanizmus érvényes mindkét fogyasztói körre. Így az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók szegmensben négy, területileg elkülönült földrajzi piac állapítható meg. Mindegyik egyetemes szolgáltató monopolhelyzetben van a saját területén, amelyet az máso-

⁵ A „beteg” szinonímát Nagy Csongor István alkalmazta A jelentős piaci erő jogintézménye a villamosenergia-piac szabályozásában – jogalkotói önellenőrzés (2008) című tanulmányában, 161. o.

dik számú táblázat is szemléltet, amely a piaci részesedéseket vizsgálja. (Magyar Energia Hivatal, 2009b)

2. táblázat, Egyetemes szolgáltatói engedélyesek helyzete (2008)

Egyetemes Szolgáltatói engedélyes	Értékesített villamos energia	Piaci részesedés	Árbevétel	Piaci részesedés
	MWh	%	eFt	%
E.ON Energiaszolgáltató Kft.	4 134 550	100	82 729 802	100
DÉMÁSZ Nyrt.	1 290 545	100	25 699 145	100
ELMŰ Nyrt.	2 839 241	100	58 636 355	100
ÉMÁSZ Nyrt.	1 167 868	100	22 952 996	100

Forrás: Magyar Energia Hivatal, 2009b, 48.o.

Ez magas piaci koncentrációt jelent és tudjuk, hogy minél nagyobb a piaci koncentráció, annál kisebb lesz a hatékony verseny kialakulási esélye. 2008-ban az egyetemes szolgáltatásra jogosultak fogyasztása megközelítette a teljes belföldi fogyasztás 40%-át, amiben megközelítőleg 2 százalékpontos növekedés állt be 2010-re, ugyanis az egyetemes szolgáltatásra jogosult közintézmények köre bővült, viszont, ahogy ezt az 4. ábrán is szemléltettem az egyetemes szolgáltatók súlya 2011 eleje óta csökken, talán a már említett új többszektorú vállalatok miatt. (Magyar Energia Hivatal, 2009b)

Összefoglalásképp kijelenthetem, hogy az egyetemes szolgáltatásra jogosultak szegmensében nincs szolgáltató váltás a már említett okok miatt, habár a Vet. erre lehetőséget biztosítana. A monopolhelyzetben lévő egyetemes szolgáltatók kötelezettségeit illetően pedig megállapításra került, hogy köteles egy mintaajánlat-tételt készíteni, amelynek fontosabb elemei: szolgáltatás ára, szerződés időtartama, ügyfélszolgálati elérhetőség, stb. Ám a Vet. ugyanezzel a lendülettel mentesíti e kötelezettségük alól az egyetemes szolgáltatókat, mivel az üzletszabályzatban – amelyet a Magyar Energia Hivatal is jóváhagyott - ezek az elemek szerepelnek. Így mondhatni az egyetemes szolgáltatókra nézve a JPE határozatnak nincs kimagasló jelentősége az átlátható működés betartatása és felhasználói érdekek védelmének fokozása mellett. Azaz a három alapcél, - hatékony piaci verseny elősegítése, piaci erőfölénnyel való visszaélés megakadályozása, felhasználók érdekeinek védelme - amelyet a JPE jogintézménye képvisel, nem sikerült elérni. (Koppányi, 2008) Az egész villamosenergia-szektorra kivetítve a JPE határozatok kapcsán jelentős versenyélénkítő hatás nem valósult meg. Így a versenyélénkítést más eszközökkel kell előidézni, ami-re a többszektorú vállalatok megoldást jelenthetnek.

4. ÚJ TREND – KOMPLEX SZOLGÁLTATÁS CSOMAGOK NYÚJTÁSA A

MEGOLDÁS?

Ebben a fejezetben megkíséreltem bemutatni, hogy csupán önmagában a villamosenergia-szolgáltatás a nyereség maximalizálása érdekében immár kevésnek bizonyul, ugyanis a siker titkát a különböző hálózati infrastruktúrák összekapcsolása jelenti. Nem nyújt elegendő árbevételt az egyetemes szolgáltatók tevékenysége a hatóságilag meghatározott árrés miatt. Ezenfelül a hálózati infrastruktúrák kiépítettsége mind az energiaszolgáltatás, mind pedig a távközlési szolgáltatások keretében megfelelő, így a vállalatok sikere nem abban rejlik, hogy ezeket fejlesszék, vagy új hálózatokat építsenek ki, hanem a már meglévő infrastruktúrákat kellene összekapcsolni, hogy egy új, érték innovációval megteremtett komplex szolgáltatás csomagot nyújtó kitörési pontot hozzanak létre, ezzel fenyegetve a kevésbé diverzifikált portfóliójú nagy vállalatokat. Ezt bizonyítandó felvázolok két példát, amelyek a különböző szolgáltatások összekapcsolásával próbálnak minél több fogyasztót megnyerni.

4.1. A T-CSOPORT ÚJ CSOMAGJA

2010. június 1-től már elérhető a T-csoport, a Deutsche Telekom AG magyar leányvállalatának, a Magyar Telekom Nyrt.-nek a lakossági fogyasztók számára az új energia-csomagja az Energia Start, amelyet azok a lakossági ügyfelek vehetnek igénybe, akik T-Home vezetékes hangszolgáltatással rendelkeznek, valamint 12 hónapos hűséget vállalnak; és az Energia Extra a T-Home Arany vagy Platina kedvezményjogosultsággal rendelkező lakossági ügyfelek számára. Azaz a Magyar Telekom betört a magyarországi energia piacra, mint versenypiaci résztvevő, ugyanis egyetemes szolgáltatói engedéllyel nem rendelkezik. Ajánlataiból kiderül, hogy célcsoportja a háztartási és kisebb üzleti fogyasztók, akiknek ellátása jelen pillanatban az egyetemes szolgáltatás keretein belül történik. A célcsoportba nem tartoznak bele azok a lakossági és üzleti ügyfelek, akik vezérelt mérővel rendelkeznek. Stratégia céljuk a már meglévő ügyfelek megtartás, az ajánlat tehát csak úgy jöhet létre, ha a fogyasztó az energia mellett egyéb telekommunikációs szolgáltatásokat is igénybe vesz. Az új csomag kezdetben csak a Budapest XIII. kerületi, miskolci, székesfehérvári, szegedi és szombathelyi lakosok számára volt elérhető, viszont 2010 augusztusától már a XI. kerületben, Debrecenben, Győrben, Zalaegerszegen és Szolnokon is elérhető. (Interjú Szalai Sándorral, 2011) (Magyar Telekom, 2011)

A Magyar Telekom nem egyetemes szolgáltatóként tevékenykedik, nincs egyetemes szolgáltatói engedélye, tehát nem köteles a nyomott, előírt árakon szolgáltatni az energiát, ám a fogyasztók „elszippantása” érdekében az átlagos versenypiaci ár alá ment olyan mértékben, hogy a lakossági fogyasztóknak megérje ez a váltás, ezzel növelve a szolgáltatás-váltási hajlandóságot. Így az egyetemes szolgáltatókra vonatkozó megközelítőleg átlagos 1,9 Ft/kWh-s árrést előíró határozatot sem kötelesek betartani. A Magyar Telekom ajánlata iránti érdeklődés az ELMŰ által készített felmérések szerint megugrott, ami annak köszönhető, hogy a Telekom az egyetemes szolgáltatói árból megközelítőleg 3-6%-os kedvezményt nyújt, ami az egyéb igénybevett szolgáltatások mértékétől is függ. 2010 és 2011 elején a fogyasztói szolgáltatás váltások száma elenyésző volt az ELMŰ-ÉMÁSZ körében. (Interjú Szalai Sándorral, 2011) Az ELMŰ szakértői által készített további becslések szerint, amit Szalai Sándor is alátámasztott, a Magyar Telekomnál 0 Ft/kWh-s árréssel dolgoznak az energia szegmensben, vagyis egy lakossági fogyasztón megközelítőleg nulla forint a nyereségük, de ez csupán a villamos energiára vonatkozó megállapítás. A telekommunikációs és gáz szolgáltatások nyereségkulcsaival kapcsolatos pontos adatok nem elérhetőek.

A honlapukon feltüntetett egyéb adatok szerint éves szinten egy átlagos fogyasztású háztartás (2400kWh/év és 1900m³/év) akár 20000Ft-ot is spórolhat, ami már a kevésbé árérzékeny fogyasztókra is hatással lehet. (Magyar Telekom, 2012) Persze ez az ajánlat csak lakossági fogyasztókra vonatkozik. Ezenkívül üzleti szegmenssel is foglalkozik a vállalat, viszont a dolgozatom keretei határt szabnak, így erre nem térek ki. Tehát felmerül a kérdés, hogy hány fogyasztót mozgat meg ez az ajánlat, és ha bekövetkezik a tömeges szolgáltató váltás, akkor az egyetemes szolgáltatók hogyan fognak reagálni?

A kombinált energiacsomag bevezetése kétség kívül jó ötletnek bizonyul. Ugyanis az vezetékes internet, vezetékes telefon elavulásával, és a széles sávú internet, vezetékes nélküli internet és telefon szolgáltatások innovációjával a telekommunikációs piacon, amely szintén egy hálózatos szolgáltatás, a verseny felgyorsult. Olyan új versenyzők lépnek a piacra, mint a UPC, Digi TV, akik komoly gondot okozhatnak a Telekomnak. Véleményem szerint az elavuló vezetékes ágazatok okozta árbevétel kiesés pótlása céljából vezette be az energiaszolgáltatást is a vállalat.

Egy másik elmélet szerint a „megragadós” vagy más néven a „leülős” fogyasztókat próbálta berögzíteni ezzel a Magyar Telekomot, ugyanis a technológia verseny miatt számos előfizetője váltott a UPC-re. Így mivel egy csomagban nyújt több szolgáltatást, aki

szeretne olcsón energiához jutni, annak ez az ideális csomag, így ezzel együtt már a televíziós és internetes szolgáltatást is igénybe veszi. A hűség idő természetesen pedig a fogyasztók hosszabb távú rögzítését biztosítja, ezzel a Magyar Telekom csökkenteni tudta az elvándorló előfizetők számát. A hűségidő növelése is stratégiai jelentőségű.

A vállalat az E.On-tól vásárolja az energiát. A pontos számadatok nem nyilvánosak, de az biztos, hogy sokszor veszteséges volt a Magyar Telekom energia beszerzése/eladása, de még így is megérte, mivel kevesebb fogyasztót veszít el, sőt nőtt a fogyasztóinak száma. A Tárki felmérése szerint a fogyasztók nem annyira árérzékenyek az energetikai szolgáltatások tekintetében. Egy ELMŰ-s felmérés szerint 10 000 Ft/év az a küszöb érték, amiért már képesek elindulni a szolgáltató váltás fölöslegesen megnehezített bürokratikus útjain. A Magyar Telekom 2010. évi betörése óta átlagosan 300-600 ügyfelet vitt el az ELMŰ-ÉMÁSZ Társaságcsoporttól havi szinten, ami eleinte nem tűnt figyelemre méltó számnak, mivel a Társaságcsoportnak 2,2 millió egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági fogyasztója (háztartása) volt. Viszont ez a szám már 10000 lakossági fogyasztóra te- rebélyesedett. (Interjú Jászay Tamással, 2012)

Az új trendek felkavarták az egyetemes szolgáltatás nyugodt vizét. Így érdemes megvizsgálni, hogy a Magyar Telekom betörésének jellemzői egy esetleges kék óceán stratégiát rejtenek-e.

A kék óceán szimbolikusan azt jelenti, hogy még nincs verseny, (Kutasi, 2011) ami igaz a lakossági fogyasztókra az áramszolgáltatás területén. Ugyanis a szolgáltatóknak, ahogy már említettem az éves szinten megközelítőleg 4500 Ft/év/lakossági fogyasztó profitért nem érdemes versenyezni, főleg, hogy az igazi haszon a rendszerüzemeltetők zsebébe kerül, ugyanis az áram szállításán sokkal nagyobb a haszon, amit az egyes vállalatok DSO-i (Distribution System Operator) kapnak.⁶ A kék óceán stratégia piacszegmentálást, diverzifikálást jelent érték innovációs törekvésekkel egybekötve, ezt a Magyar Telekom az egyedi komplexitás következtében érte el, illet még az iparág nem kínált, ezzel új értéket szolgáltat a fogyasztóknak. Továbbá a differenciált portfólió miatt lesz képes a költségcsökkentésre is. Új komplex, egyszerű szolgáltatás nyújtásával új keresletet is generál a villamosenergia-szolgáltatások terén. Ezenkívül a már meglévő telekommunikációs portfólióját bővítette, egy új alternatív iparágba szállt be az energia beszerzés és értékesítés kapcsán.

⁶ A Szalai Sándorral készített interjú alapján.

Összefoglalva a Magyar Telekom új komplex szolgáltatás csomagot hoz létre, csökkenti az energia árat, tehát az egyetemes szolgáltatás regulált árai alá megy, megszünteti azt, hogy csak a telekommunikációban vesz részt, azaz az egyoldalúságot, emeli a szolgáltatások egyszerűségét, kényelmességét és a hűségidőt, kedvezményeket hogy ezzel megragadja a már említett „leülős” fogyasztókat.

4.2. AZ EGYETEMES SZOLGÁLTATÓK LEHETSÉGES VÁLASZAI

A Magyar Telekom terjeszkedése egyre nagyobb veszélyt jelent az egyetemes szolgáltatókra nézve, ugyanis éves szinten 10000 lakossági ügyfelet visznek ki a piacra, azaz vesznek el az egyetemes szolgáltatóktól. Így az egyetemes szolgáltatók ezt a tendenciát is beleépítik stratégiájukba. De mit tehetnek ez ellen a multikhoz tartozó egyetemes szolgáltatói engedélyesek?

4.2.1. Az E.On válasza, hozzáadott értékteremtés

Először az E.On-t vizsgálom meg. Az E.On Magyarországon a legnagyobb egyetemes szolgáltató a villamosenergia-szektorban. Az E.On 1,8 Ft/kWh-s árréssel szolgáltat áramot a fogyasztóknak. Egy magyar háztartás éves fogyasztása megközelítőleg 2400 kWh, azaz egy háztartáson az éves szintű nyereség csupán 5000 Ft körül mozog. Ez az összeg igen csekély a hatóságilag nyomott árak miatt, ugyanis az egyetemes szolgáltatás lényege, hogy a fogyasztókat védeni kell. A gázpiacon jelenleg nagyobb az egyetemes szolgáltatók által elérhető haszon. Így az E.On megpályázta az energia értékesítési lehetőséget a Telekom számára⁷, mivel az E.On haszna a lakosság számára közvetlenül értékesített áramon éves szinten alig pár ezer forint, viszont ha piacon adja el a Magyar Telekomnak, azaz nem egyetemes szolgáltatóként, mivel az E.On kereskedői engedéllyel is rendelkezik, akkor a magasabb árak miatt nagyobb lesz a haszna. Ezentúl még azt is meg kell fontolnunk, hogy az E.On így közvetetten betört Budapestre, ahol jelenleg egyetemes szolgáltatóként 100 százalékos monopolhelyzetben van az ELMŰ, azaz az ELMŰ területén lévő lakossági fogyasztóknak közvetetten az E.On biztosítja az energiát, viszont nagyobb nyereséggel, mintha egyetemes szolgáltatóként tevékenykedne a területen. Tudniillik 2010 januárja óta lehetőség van arra, hogy egy egyetemes szolgáltató a saját földrajzi helyén kívül egy másik egyetemes szolgáltató területére is kérjen egyetemes szolgáltatói engedélyt. Az E.On tehát egyrészt így védekezik a Magyar Telekom új agresszív stratégiája ellen, másrészt pedig a lakossági fogyasztókat próbálja a versenyszektorba csábítani személyes ügynökök

⁷ Szalai Sándorral készített interjú alapján.

segítségével, ám nem tud akkora kedvezményeket nyújtani, mint a Telekom, továbbá a portfóliója sem eléggé diverzifikált a Magyar Telekoméval összehasonlítva. A személyes ügynökök meggyőző képességére pont ezért van szükség, ugyanis papíron leírva, hogy havonta akár 200 Ft-ot spórolhatnak a villamos energián nem tűnik olyan meggyőzőnek, pontosabban mondva éves szinten pár ezer forintért egy lakossági fogyasztó nem fog váltani. Viszont az ügynökök segítségével egyre több fogyasztót sikerül elnyerniük, még ha csak null szaldósra is tudják kihozni ezt a szegmenst, azaz nem nyernek vele semmit.⁸

4.2.2. Az ELMŰ válasza a Magyar Telekom fenyegetésére

Az ELMŰ más módszerekkel próbálja meg pótolni a lehetséges árbevétel kiesést. Egyik ilyen mód egy új piac felépítése Magyarországon. Németországban az anyavállalat ezt nem maga építette ki, hanem csatlakozott a már meglévő hálózathoz. Ez a piac pedig nem más, mint az elektromos autó töltőállomások kiépítése hazánkban. Ennek a projektnek a neve E-Mobility (E-mobilitás), amely egy külön projektként működik. Akár ez is kék óceán részstratégiának tekinthető, egy új iparágat teremtettek hazánkban. Az E.On is felfedezte az ebben rejlő lehetőségeket, 2011 őszén adta át az első elektromos autótöltő oszlopát. Viszont ez a projekt nem szolgált egyelőre kitörő sikerrel, ugyanis Magyarországon az elektromos autók száma még igen csekély; az E-Mobilitás kiépítése pedig hosszú távú stratégiai cél. Így más stratégiai lépések szükségesek az ELMŰ részéről, hogy a komplex szolgáltatásokat nyújtó újabb versenytársak ellen küzdeni tudjanak a fogyasztókért.

A kivárásos részstratégia is hasznos lehet a villamosenergia-értékesítéssel kapcsolatosan. Figyelembe kell venni a szabályozással kapcsolatos állandóan változó rendeleteket például a rendszerhasználati díjjal és árrésekkel kapcsolatban. Ugyanis a rendszerhasználati díjak változása még pozitív eredményt is hozhat a vállalat nyereségességét növelve. Azzal is kell számolni, hogy a Magyar Telekom agresszív stratégiája nem tartható hosszútávon, vagyis nem mindig szerencsés hirtelen radikális reakciókkal válaszolni. Ha a villamosenergia-árak csökkenni fognak, javul a forint, a versenypiaci árak csökkennek, akkor máris előnyös helyzetben lehet az ELMŰ, ugyanis ha a meghatározott árrés marad, akkor az alacsonyabb energia alapidj következtében olcsóbban tudják szolgáltatni az áramot. Továbbá az ELMŰ a marketing stratégiáját is finomítja, hogy a fogyasztókkal közvetlenebb viszonyt alakítson ki. Számos energiatakarékosági programot dolgoztak ki; az Energiasuli kezdeményezés is ezt bizonyítja. Valamint kiemelendő az ELMŰ-ÉMÁSZ

⁸ Szalai Sándorral készített interjú alapján.

Nyrt. ajánlata az kisvállalkozások számára, a „Energia + irodaszer” szolgáltatáscsomag vállalkozásoknak, amely keretében a vállalatok tizenöt százalékos árkedvezményt kapnak az Office Depot termékeiből a villamos energia árgarancia mellet.

Kijelenthetem, hogy összességében az egyetemes szolgáltatók tevékenysége annak érdekében, hogy megtartsák fogyasztóikat, vagy a piacra kimenő fogyasztóikat visszaszerezzék elenyésző. Az egyetemes szolgáltatók nem szoktak még ahhoz hozzá, hogy versenyezzenek a fogyasztókért, ugyanis a teljes piacnyitás egy relatíve új dolog Magyarországon. További okként említeném a T-csoport és az ELMŰ Nyrt. vállalat belső felépítése közötti különbséget is. A Magyar Telekom a versenyszektorban tevékenykedett mindvégig, a fogyasztókért mindig harcolnia kellett, egyre jobb ajánlatokat kellett nyújtania, mind magasabb minőségi szinten. Az energiaszolgáltatók pedig eddig csak az abszolút monopolhelyzetet tapasztalhatták meg. Így a vállalati berendezkedés, a vállalati kultúra, a vállalat vezetése is más, aminek részletes tárgyalása a terjedelmi korlátok miatt nem lehetséges. A Telekom betörése, az imént említett okok miatt is, az energia piacra az E.On-nal karöltve ugyanis még nem elég fenyegető a vállalatok számára. Viszont még egy új komplex szolgáltatás csomagot nyújtó konzorcium megjelenése új helyzetet teremthet.

Véleményem szerint az úgynevezett „smart grid”-ek bevezetésével is új érték teremthető a fogyasztók számára, ugyanis ennek az eszköznek a segítségével a háztartásokban található elektromos eszközök fogyasztásai mérhetőek, megfigyelhetőek és szabályozhatóak lennének, amivel a lakossági fogyasztók befolyásolni tudnák a villamos energiafogyasztásukat. Ezzel a fogyasztók tudnák, hogy melyik eszközzel, mikor és mennyi energiát fogyasztottak. Sőt, a smart metering rendszert a víz és a gázfogyasztás mérésére is lehetne programozni, így a külföldön már divatossá vált kifejezés, a „home management” itthon is megvalósulhatna. Ez kényelmes megoldás lenne a fogyasztók számára, így az ELMŰ is képes lenne versenyezni a komplex termékcsomagokat nyújtó vállalatokkal. Vizsgálódásaim alapján a kapcsolt szolgáltatások bevezetése is biztosíték lehetne a Magyar Telekom agresszív piacszerző stratégiája ellen. Az ELMŰ egyetemes szolgáltatóként jelenleg óriási, még stabilnak mondható ügyféltömeggel rendelkezik, ami számos lehetőséget hordoz magában. Ezt számos más szektorban tevékenykedő vállalat kihasználhatja. Úgy gondolom, hogy az ELMŰ – vagy bármelyik más energiaszolgáltató – számára számos lehet, ha ez a lakossági ügyfélkör tömeget „áruba bocsájtja”. Ezt úgy értendő, hogy egy energiaszolgáltató szerződést köthet mondjuk egy benzinkút hálózattal, így az adott energiaszolgáltató vállalat lakossági ügyfelei kedvezményesen tankolhatnának az adott benzinkutaknál. Ennek keretében a töltőállomás hálózat is jól jár, hiszen stabil ügyfélkört

szerez, illetve az energiaszolgáltató is, ugyanis lakossági fogyasztói a jelentős kedvezményeknek köszönhetően röghöz kötötté, ragaszkodóvá válnának.

Az EdF egyetemes szolgáltatónak is hasonló veszélyekkel kell szembenéznie, amit a Magyar Villamos Művek Zrt. (MVM) kezdeményezése tovább fokoz.

4.3. AZ MVM IS A MAGYAR TELEKOM PÉLDÁJÁT KÖVETI?

Egy újabb energiaszolgáltató-vállalat próbál betörni a komplex szolgáltatásokat nyújtó vállalatok szegmensébe a fogyasztók elszippantása és a piaci részesedésük növelése érdekében. Ez újabb fenyegetést jelent azon vállalatok számára, akik csupán „egy lábon” állnak, azaz nem rendelkeznek diverzifikált portfólióval.

A legnagyobb magyar energiaszolgáltató vállalat, a Magyar Villamos Művek Zrt. fúziós kérelmet nyújtott be Gazdasági Verseny Hivatalhoz. A Magyar Posta Zrt., Magyar Fejlesztési Bank Invest Zrt. (MFB) és a MVM együtt alkotná a konzorciumot. Elsődlegesen ez a konzorcium a negyedik mobilszolgáltató posztot szeretné elérni Magyarországon. 2011. december első felében tette közzé a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) a 900 MHz-es sáv árverésére jelentkezők névsorát: Telenor Magyarország Zrt., Magyar Posta Zrt. - Magyar Fejlesztési Bank Invest Zrt. - Magyar Villamosművek Zrt. konzorciuma, RCS&RDS S.A., Vodafone Magyarország Zrt., Magyar Telekom Nyrt., Viettel Group. A 2012. január 5-én kezdődő licitálási szakasz január végén zárult le, amelynek eredményeként végül a 900 MHz-es sávból az imént említett konzorcium hasíthatott ki egy nagy szeletet, amiért mintegy 10 milliárd forintot ajánlott. Összehasonlításképpen: a bennmaradt négy pályázó együtt több mint 44 milliárd forintot ajánlott fel. (NMHH, 2012a) (NMHH, 2012b)

A szolgáltatás csomag pontos részleteit és a stratégiájuk főbb pontjait nem hozták nyilvánosságra. Véleményem szerint az a tény, hogy ez a frekvencia sáv az NMHH jelentései szerint is kiváló alapot nyújt egy kiterjedtebb, gyorsabb, gazdaságosabb mobilinternet szolgáltatás nyújtásához azt támasztja alá, hogy a konzorcium a Magyarországon még gyerekcipőben járó mobilinternet-szolgáltatásba szeretne egyelőre betörni, amit később a konzorcium többi tagjának portfóliójával is bővíthetnek. Hazánkban a mobilinternet terén eddig nem volt megfelelő szélessávú lefedettség, amit most a konzorcium orvosolni tud. (NMHH, 2012a) Így a Magyar Fejlesztési Bank támogatásával a Magyar Posta és az MVM képes lehet arra, hogy egy komplex szolgáltatás csomagot hozzon létre – a Magyar Telekomhoz hasonlóan, amely szintén egy csomagban nyújtana a fogyasztóknak energiát, valamint telekommunikációs eszközöket. Tehát az MVM stratégiája a Telekomhoz viszo-

nyítva éppen fordított, mivel a Magyar Telekom az E.On-tól azért vásárolt energiát, hogy a fogyasztóit megtartsa, elsődleges profilja szerint telekommunikációs tevékenységeket folytat, míg az MVM elsődlegesen energia-kereskedő és ezt a portfólióját szeretné bővíteni a Magyar Posta és a MFB fejlesztésével. A finanszírozás az MFB támogatásával biztosítottak látszik. Ezenfelül a mobil-, postai-, és energiaszolgáltatások együttes, komplex nyújtásával számos kedvezményt is adhat fogyasztóinak, például az egy számlán történő befizetés miatt. A mobilinternet szolgáltatás fejlesztésével pedig még több fogyasztót nyerhet meg, ugyanis a mobilinternet a hagyományos mobil kommunikációs szolgáltatásokkal szemben, még gyerekcipőben jár, ezt fejlesztve számos árendedményt adva az egyetemes szolgáltatásra jogosult fogyasztók valószínűleg már elérik a hajlandóságot, hogy szolgáltatót váltsanak, hiszen sokkal egyszerűbb, olcsóbb lehet az MVM komplex szolgáltatás csomagja. Ám ez más távközlési szolgáltatókat is agresszív stratégiaváltásra kényszerít, ugyanis eddig a leggyorsabb mobilinternetet a Telenor mobilszolgáltató nyújtotta Magyarországon. Eddig a Telenor feltehetőleg, úgy gondolom, nem számol olyan profitkieséssel, mint amit a Magyar Telekomnál mutattam be, ugyanis elavuló vezetékes szolgáltatásokat nem nyújtott, így a profitkiesés pótlása a technológiai fejlődés miatt megoldható volt, hiszen a minőségi, extra gyors mobilinternet hálózat kiépítésén fáradozott. Ám az új konzorcium képében új versenytársra lelt. Vagyis lehetséges, hogy a mobilszolgáltatóknak is lépnie kell, hogy képesek legyenek egy összetett szolgáltatás csomagot nyújtani. Így a negyedik mobilszolgáltató új kényszerítő erőt jelenthet az egyetemes szolgáltatók számára. Az E.On attól, hogy jelenleg a Magyar Telekomnak értékesít energiát, ezt más telekommunikációs vállalatnak is megteheti, így lehetséges, hogy az egyetemes szolgáltatók azért is versenyezni fognak, hogy melyikük legyen egy adott távközlési multi társa. Hiszen így közvetve is elérhetnek nagyobb ügyfélkört. Viszont a Telekom ellen csak úgy lehet védekezni, ha a versenytársak további árendedményeket adnak, viszont már így is mélyen az egyetemes szolgáltatói árak alatt van a villamos energia és a gáz területén, vagyis az MVM a Magyar Telekom nézve is fenyegető lehet.

Az MVM konzorcium a hálózati infrastruktúrák komplex szolgáltatás csomagokká történő összefogásában keresi a lehetséges kitörési pontokat. Az imént bemutatott új trendek megnövelhetik a váltási hajlandóságot a fogyasztók körében, ugyanis egy telekommunikációs szolgáltatás összekapcsolása egyéb közszolgáltatásokkal olyan kedvezményes termékcsomagot eredményezhet, amiért a fogyasztók, már hajlandóak lesznek a szolgáltató váltásra. Így a versenypiaci és az egyetemes szolgáltatói árak között a különböző kapcsolt termékcsomagokkal is lehet egyensúlyozni a maximális nyereség elérése érdekében.

A Magyar Posta Zrt. - Magyar Fejlesztési Bank Invest Zrt. - Magyar Villamosművek Zrt. konzorcium gyakorlata még kérdéses, stratégiájuk és pontos fúziós tervük ismeretének hiányában kitörési pont keresésük csak feltételezhető racionális lépés. Így konzorciumként több piaci szegmenst érintve növelhetik a piaci részesedésüket a postai-, energia- és telekommunikációs szolgáltatások területén. Ezáltal a befagyott, nyomott egyetemes szolgáltatói szegmens újra életre kelhet.

Úgy vélem, hogy az egyetemes szolgáltatói szegmenst nem csupán az összetett szolgáltatás csomagok megjelenésével lehet felrázni, hanem a már megemlített smart metering rendszerekkel is, mintegy kapcsolt szolgáltatásként hozzáadott értéket teremtve a fogyasztók számára.

Nyugat Európában ez a gyakorlat már elterjedt, ennek kiemelkedő úttörője a Deutsche Telekom, amely telekommunikációs szolgáltatások mellett lehetővé teszi fogyasztói számára az energia fogyasztásuk egyszerű szabályozását a smart metering rendszerek segítségével. Magyarországon ez még csupán kezdetleges formában van jelen, ám úgy tartom, hogy az energia szolgáltatók számára ez is egy megoldásként szolgálhat a fogyasztók megtartására, illetve új fogyasztók megszerzésére. (Riedmann, 2012)

Az új, különböző már meglévő kiépített infrastruktúrák összefogása és ezeknek egy szolgáltatás csomagban történő értékesítése nem eredendően magyar gyakorlat, ahogy az sem, hogy a telekommunikációs vállalatok az energia szektorban is egyre nagyobb piaci részesedést hasítanak ki.

Az amerikai Cincinnatti Bell Inc. telekommunikációs vállalat is hasonlóképp jár el, mint a Telekom, ugyanis a Cincinnatti Bell Inc., (CB) amely eredendően telefonos, internetes és televíziós szolgáltatásokat nyújt, immár az energia szegmensben is tevékenykedik. (Cincinnatti Bell Inc., 2012) A társaság Ohióban inkumbens vállalatnak számít a távközlés terén. Az amerikai lakossági fogyasztóknak a Cincinnatti Bell Inc. és a Viridian Energy társaság között kötött megállapodás keretében lehetőségük van arra, hogy a CB új energiacsomagját vegyék igénybe, amelynek segítségével zöld energiát vásárolhatnak. (Aol Energy, 2011) A vállalat erős kampánnyal harcol a fogyasztókért: energiacsomagját úgy népszerűsíti, mint kiutat a kötöttségekből, ugyanis próbálja tudatosítani a fogyasztókban, hogy a dereguláció következtében immár szabadon választhatnak energiaszolgáltatót. Ezenfelül a kedvezményekre is felhívja a figyelmet, valamint a fogyasztók lelkiismeretére is próbál hatni azzal, hogy többek között a magas szén-dioxid kibocsátás miatt sújtott klímát ezzel némileg védheti, helyrehozhatja és az ökológiai emberi lábnyomot is csökkent-

heti, így máris tett valamit az egyszerű amerikai lakossági fogyasztó a világért. Hasonló erős kampánnyal nem találkozhatunk a magyarországi lakossági áramszolgáltató vállalatok körében, sőt, szinte semmilyen kimagasló felvilágosító reklám hadjárat nem indult az egyetemes szolgáltatók részéről eddig. Viszont a versenypiaci szereplők, akik már konkrétan a lakossági fogyasztók megszerzésére specializálódtak a komplex szolgáltatás csomagok segítségével eredményes reklámhadjáratot folytatnak a háztartási ügyfelek megszerzéséért. Az új, már fent említett konzorcium tevékenysége is ebbe az irányba halad.

5. FOGYASZTÓI SZOLGÁLTATÓ VÁLTÁSI HAJLANDÓSÁG ALAKULÁSA

Mivel az újabb, kedvezőbb ajánlatokat tartalmazó, kényelmes energiacsomagok megjelenésével egyre több fogyasztó lép ki a versenypiacra, így a következő fejezetben érdemes megvizsgálni az egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági fogyasztók szolgáltatás váltási hajlandóságát a közszolgáltatásokhoz kapcsolódó lojalitás tükrében. Továbbá kísérletet teszek arra, hogy az új trendek hatásait figyelembe véve vizsgáljam röviden a lakossági fogyasztók lehetséges viselkedését.

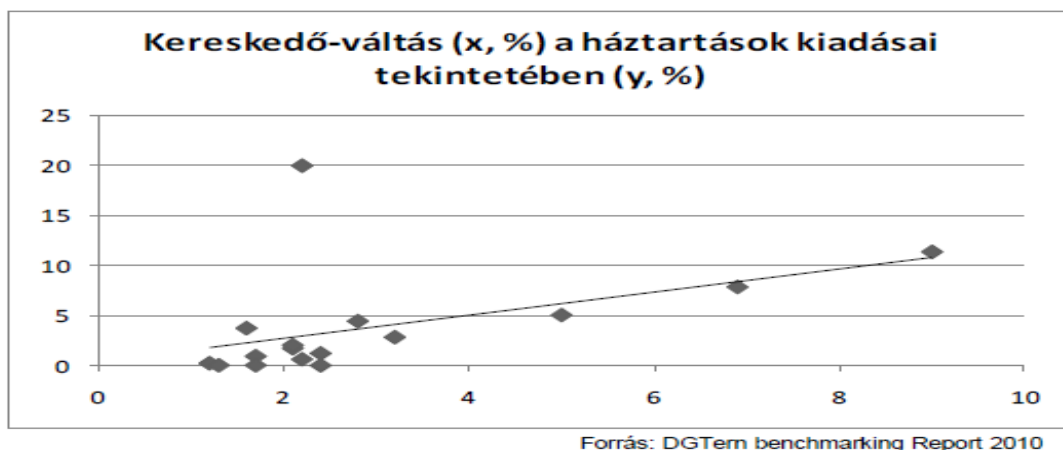
5.1. A SZOLGÁLTATÓ VÁLTÁSI HAJLANDÓSÁG ELMÉLETI HÁTTERE

A szakirodalomban számos olyan elemzéssel találkozhatunk, ami a közszolgáltatókhoz kapcsolódó lojalitást elemzi regressziós modellek és faktoranalízisek alkalmazásával. A liberalizációs hullámok elterjedésével a 2000-es évek elején már nem tűnt olyan távoli jövőnek, hogy a lakossági fogyasztók is maguk választhassanak energiaszolgáltatót. A vállalatoknak a profit maximalizálása érdekében fontos megtartaniuk a fogyasztóikat. Eddig erre nem volt szükség, ugyanis a fogyasztók röghöz voltak kötve, ki voltak szolgáltatva a közüzemeknek így a közép-kelet európai fogyasztói lojalitással kapcsolatos vizsgálatok száma sem nagy. Viszont e „kényelmes” helyzet megváltozásával a lakossági fogyasztókért való harc is elindulhat – ami még napjainkban is gyerekcipőben jár. Ebben a harcban pedig fontos lehet a lakossági ügyfelek meghatározott szempontok szerinti vizsgálata. Az eddigi fő cél szemléletről, az az, hogy a fogyasztóknak eladják a terméket bármi áron; át kell térni arra nézetre, hogy a fogyasztó szeresse a vállalatot és hűséges is maradjon hozzá. A szakirodalom szerint a fogyasztói lojalitást két fő komponens alkotja: fogyasztói öntudat és fogyasztói elégedettség. Egy fogyasztó pedig akkor lojális egy adott energiaszolgáltatóhoz, ha újravásárol, azaz mindig őt választja, kicsi az áttérési hajlandósága, árérzékenysége alacsony, illetve gyakran tudatán kívül él a szájreklám eszközével és ajánlja rokonainak, ismerőseinek az adott szolgáltatót. (Hetesi, Rekettye 2001)

„A lojalitás egyik kulcskérdése, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy a fogyasztók jó szívvel ajánlják a céget barátainak ismerőseinek.” (Hetesi - Rekettye, 2001, 22.o.) A vállalatoknak ezt a szintet kéne megragadni, hogy a szájreklámot fokozzák. A lojalitásnak három szintje lehet. Az első szint esetén a fogyasztó egy adott márkát részesít előnyben a többivel szemben, a második szinten a fogyasztónak erős belső ingere van, hogy újra megvásárolja az adott terméket, a legerősebb fokozat pedig már amikor mindegy mi történik, ugyanazt a márkát választja tűzön, vízen át. Az imént említett fő ténye-

zők mérése nehézkes. Regressziós analízis segítségével azonban vizsgálható egy ezerfős lakossági minta segítségével, akiktől kérdőívek segítségével próbáltak adatokat nyerni egy magyarországi áramszolgáltató területén. Ám többnyire arra a következtetésre juthatunk, hogy a sztenderdizált regressziós együtthatók nem bizonyítják az erős kapcsolatot a függő és a magyarázó változó között. A kísérlet alapján, amit Hetes Erzsébet közgazdász vezetett, kiderült, hogy a modellben lévő magyarázó változók, mint például a kommunikáció, informálódás, tájékozottság, számlázás, megbízhatóság, kompetencia nem, vagy csak alig magyarázzák az eredmény változót, azaz a lojalitást. (Hetesi, 2002)

Itt érdemes kitérni egy másik elméleti kérdésre. Szenczi György közgazdász, stratégiai tanácsadó meghatározta (Szenczi, 2010), hogy az ügyfélvándorlást öt fő tényező befolyásolja: a szabályozási környezet érettsége és transzparencia, az árak szabályozása, energia költségek részesedése a fogyasztó összes kiadásából, piaci koncentrációk és új belépők súlya végül a fogyasztók tájékozottsága. A kereskedőváltás és a háztartások kiadásai között is felfedezhető a kapcsolat, amit a 1. ábra szemléltet.

9. ábra, Kereskedő váltás a háztartások kiadásai tekintetében

Forrás: Szenczi, 2010, 7.o.

„Az energia költségek aránya (mennyisége vagy ára miatt) az összkiadásokon belül egyértelműen meghatározza a váltási hajlandóságot.” (Szenczi, 2010, 7.o.) A nyomott árak pedig szintén megnehezítik az áttérési hullám elindulását. Láthatjuk, hogy minél nagyobb az energiaköltség a háztartási kiadások körében, mondjuk nyolc százalék, annál magasabb lesz a kereskedő váltások aránya is, tíz százalék.

Összefoglalva a fogyasztói lojalitás és tudatosság fontos szerepet játszik a verseny piac kiépítésében, amit olyan egyéb tényezők is befolyásolnak mint ár, egyéb háztartási kiadások, a vállalattal való kapcsolat, megbízhatóság és a jól informáltság.

5.2. FOGYASZTÓK LOJALITÁSÁNAK VIZSGÁLATA ÉS A SZOLGÁLTATÓ VÁLTÁS

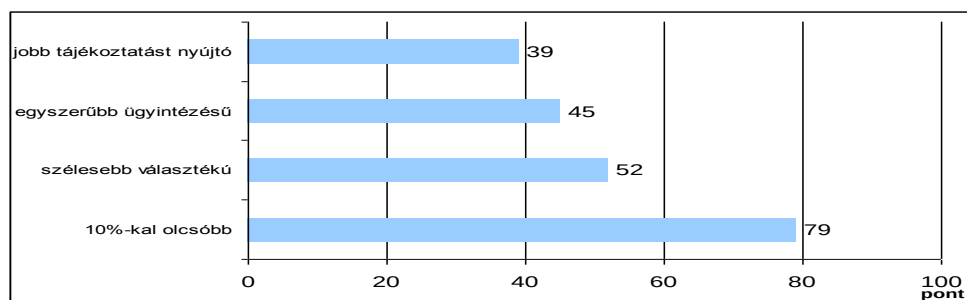
Úgy vélem, hogy néhány kiemelkedő gyakorlati elemzés eredményének megismertetése szükséges a lakossági szolgáltatás váltási hajlandóság változásának megértése érdekében.

Miután a lakossági fogyasztók is jogosulttá váltak, hogy elhagyják az egyetemes szolgáltatói piacot olcsóbb villamos energia reményében a szakértők arra számítottak, hogy folyamatos verseny piacra lépés fog bekövetkezni. Ebben az alfejezetben gyakorlati elemzések eredményeit kísérelem meg összefoglalni. Hasonló elemzést készített Szolnoki Pálma és Tóth András István is 2007-ben, amikor a lakossági fogyasztók számára még nem volt lehetséges a szabad szolgáltatóváltás. Tanulmányuk az ex ante jellege miatt is jelentős hatású, ugyanis a nemzetközi szakirodalomban többnyire ex post jellegű vizsgálatokkal találkozhatunk, azaz a már bekövetkezett teljes piacnyitás után vizsgálják a szolgáltatásváltási hajlandóságot a szakértők, míg a fent említett tanulmány megelőzi a korát, jövőbe mutató feltételezésekkel él. Szolnoki Pálma és Tóth András István a 2008. január 1-jétől bekövetkező villamosenergia-piaci liberalizáció hatásait mérte a háztartási fogyasztókra egy 2007 elején készített tanulmányukban. A modellben, számos olyan feltételezéssel éltek, ami ma már nem állja meg a helyét, például szolgáltató váltás magas költségei. Viszont érdemes megemlíteni kutatásuk eredményeit, mivel így összehasonlíthatóvá válnak az elvárt és valós eredmények a szolgáltató váltás terén. A modellben a hat közüzemi szolgáltatóval számoltak, amelyek három anyavállalathoz tartoznak: E.On, RWE és EdF. Az áramszolgáltatói átlagárt 24,3 Ft/kWh-ban állapították meg, ami a 2008-as évet tekintve nem áll távol a valóságtól. Továbbá kiemelték, hogy az egyetemes szolgáltatók számára biztosítani kell, hogy a nagykereskedelmi árnál olcsóbban tudjanak energiát vásárolni, ami megvalósult, ha megvizsgáljuk a Magyar Energia Hivatal statisztikáit az árakról, ugyanis a nagy- és kiskereskedők által egyetemes szolgáltatóknak értékesített áram ára 16,34 Ft/kWh volt 2008-ban, míg az egyéb felhasználóknak 22,26 Ft/kWh. Valamint még azzal a megdöbbentő feltételezéssel is éltek, hogy az E.On és az RWE fogyasztóinak együttesen 34,14 százaléka megy át az EdF-hez, mivel az EdF által nyújtott villamos energia ára 21,91 Ft/kWh lesz, míg az E.On és az RWE áramára pedig 26,11 Ft/kWh.⁹ (Magyar Energia Hivatal, 2008) (Szolnoki - Tóth, 2007)

⁹ Szolnoki Pálma és Tóth András István erre az eredményre bonyolult matematikai modellek és feltételrendszerek felállításával jutott, amelynek magyarázatát a dolgozat terjedelmi kötöttsége miatt nem kísérelem meg részletesebben bemutatni. A tanulmány címe: Szolgáltatóváltás a magyar lakossági árampiacon 2008-ban.

A liberalizációs és deregulációs folyamatoktól valóban hasonló eredmény lenne várható, azaz, hogy a lakossági fogyasztók élnek a szolgáltató váltás lehetőségeivel. Ám a jelenlegi helyzetben 2011-ig a szolgáltató váltások száma nem kiemelkedő, - tehát az EdF feltételezett jelentős piaci térnyerése nem valósult meg - ugyanis hiába lépett életbe az a rendelkezés, hogy a már egyetemes szolgáltatói engedéllyel rendelkező áramszolgáltatók hasonló engedélyt kérhetnek egy másik egyetemes szolgáltató területére, valamint a szabad verseny szellemében a piaci verseny résztvevői is beszállhatnak az egyetemes szolgáltatói szegmensbe, illetve szabad kereskedőként is nyújthatnak szolgáltatást a lakossági fogyasztóknak, ezzel a lakossági fogyasztók egyelőre nem élnek. Az előző fejezetben ismertetett helyzet fejlődése megváltoztathatja a fogyasztók szolgáltató váltási hajlandóságát, ugyanis a szolgáltató váltások száma folyamatosan nő. 2011 végéig megközelítőleg 10000 fogyasztót vesztett az ELMŰ.¹⁰

Egyéb kutatások kiemelték, hogy a már fent említett tényezőkön kívül fontos szerepet töltenek be a szociológiai paraméterek is, úgy, mint az iskolai végzettség vagy a kor. Tudniillik egy esetleges árcsökkenés esetén az átlagnál nagyobb mértékben hajlandóak az áttérésre az idősebbek, munkanélküliek és az alacsonyabb iskolai végzettségűek, ami fordítva is igaz, tehát az értelmiségiek és a fiatalok esetén egy feltételezett árcsökkenés hatása kisebb lenne. Viszont ha a közszolgáltató a választékot bővíti, akkor ez az alacsonyabb iskolai végzettségűekre, munkanélküliekre és idősebbekre nincs hatással, még a diplomásokra és fiatalabbakra annál inkább. A lakossági villamosenergia-fogyasztók szolgáltató váltási hajlandóságának vizsgálatakor kiderült, hogy a magyar fogyasztók árérzékenysége magas, amit a következő ábrán is láthatunk. Ezt az eredményt egy ezerfős reprezentatív lakossági minta kérdőíves vizsgálatai mutatták be. (Hetesi - Rekettye, 2001)

10. ábra, Lakossági áramfogyasztók áttérési hajlandóságának alakulása

Forrás: Hetesi, Rekettye, 2001, 22. o. alapján saját szerkesztés

A száz pontos skálán mért válaszok megmutatják, hogy ha az áram tíz százalékkal olcsóbb lenne, akkor valószínűleg az olcsóbb szolgáltatót választanák. A szolgáltató áttérési rang-

¹⁰ Jászay Tamással készített interjú alapján

sor harmadik helyén áll az egyszerűbb ügyintézés, az utolsó helyen pedig a legkevésbé vonzóbb jobb tájékoztatás áll.

Összefoglalásképp kiemelem, hogy a magyar lakosság nagy része nem váltana szolgáltatót, ha egy másik áramszolgáltató közel hasonló kondíciókkal kecsegtetne. Az eddigi nagy ragaszkodás részben azzal magyarázható, hogy a fogyasztók nincsenek tisztában a szabad szolgáltatóváltás előnyeivel, illetve sokan nem is tudják, hogy erre egyáltalán van lehetőségük, mivel a vállalatok sem hívják fel erre figyelmüket. Azaz jelenleg is él a „fogyasztói tehetetlenség”¹¹ fogalma, amit feltehetőleg a Magyar Telekom és követői fognak feloldani.

¹¹ A fogyasztói tehetetlenség fogalmát Hetesi Erzsébet és Rekettye Gábor használta A lakossági ügyfelek lojalitásának mérése és elemzése egy magyar energiaszolgáltatónál című tanulmányában (23. o.), amely a Vezetéstudomány című folyóirat 2001. évi 9. számában található meg.

6. ÖSSZEGZÉS

A dolgozatomban az egyetemes szolgáltatók helyzetének vizsgálatát a közszolgáltatások fogalmának értelmezésével, átalakulásával vezettem be, majd a hipotézisemben feltett állítást kíséreltem meg bebizonyítani. Bemutattam az egyetemes szolgáltatás jogelődjét, a közüzemi szolgáltatást, majd az egyetemes szolgáltatói szegmenst elemeztem, amivel a bevezetésben feltett hipotézisemet bizonyítottam be, miszerint nincs verseny az egyetemes szolgáltatók részéről a lakossági fogyasztókért. Ennek két dimenzióját is vizsgáltam: az egyetemes szolgáltatók közötti „versenyt” és az egyetemes szolgáltatók és a verseny piac kapcsolatot. Valamint a szomszédos országok egyetemes szolgáltatói rendszerének összehasonlításával eltérő tulajdonságokra is felhívtam a figyelmet, például a különböző árképzések kérdésére.

Arra az eredményre jutottam, hogy az egyetemes szolgáltatók részéről nincs verseny a lakossági fogyasztókért az alacsony elérhető profit miatt, amit a regulált árresek okoznak és az egyetemes szolgáltatói engedéllyel járó kötelezettségek miatt sem, például meghatározott mennyiségű és minőségű ügyfélszolgálati hálózat kiépítése.

A versenypiaci-szegmens változáson megy keresztül, ugyanis a többszektorú vállalatok immár komplex szolgáltatáscsomagot nyújtanak fogyasztóik számára, így egyre több lakossági fogyasztó lép ki az egyetemes szolgáltatók rendszeréből a vonzó és átlátható ajánlatok miatt. Véleményem szerint, ez jelentheti a megoldást a verseny felélesztésére a lakossági fogyasztókért, ami így az árakat tovább csökkentheti, miközben a minőség fokozása elvárt következmény lehet, vagyis a lakossági fogyasztók jóléte tovább növelhető. Az egyetemes szolgáltatók az új versenyhelyzetre késve reagálnak, így egyre több lakossági fogyasztót vesztenek. Emiatt feltehető, hogy az egyetemes szolgáltatói jogintézmény csupán átmeneti állapot. Így a verseny a lakossági fogyasztókért az új multinacionális vállalati kezdeményezéseknek köszönhetően elindult, amire az egyetemes szolgáltatók a kritikus tömegbázisuk fogyása és így az eredményességük csökkenése miatt is kénytelenek lesznek reagálni.

A Magyar Telekom úttörőként van jelen Magyarországon mint többszektorú szolgáltató, ugyanis távközlési termékek mellett egy csomagban energiát is értékesít. Feltehetően a hasonló többszektorú vállalati trendet erősítheti az MVM új konzorciuma, ami a negyedik magyar mobilszolgáltatói posztra tört. Úgy gondolom, hogy a jövő sikere a vállalatok számára így már nem a háttér infrastruktúra kiépítésében van, hanem a már meglé-

vő hálózati infrastruktúrák összekapcsolásán, ezzel komplex szolgáltatás csomagot nyújtva. Ez az új helyzet az egyetemes szolgáltatói rendszert alapjaiban véve megváltoztathatja, mivel az eddig nyugodt egyetemes szolgáltatók valóban megtapasztalhatják a versenyt és mihamarabb agresszív lépéseket kell tenniük a lakossági és a kisvállalkozási szegmens megtartása, megnyerése érdekében. Ha ez nem következik be, akkor az egyetemes szolgáltatói szegmensből a fogyasztók száma hosszú távon minimálisra csökkenhet, így az egyetemes szolgáltatás jogintzéménye teljesen átformálódhat.

Dolgozatomban egy rendkívül új trend, a többszektorú vállalatok megjelenésének hatásait is kutatom az egyetemes szolgáltatói szegmensre villamosenergia-szektorban az egyetemes szolgáltatásra jogosultak tekintetében. Továbbá lehetőségeim szerint elemzem az egyetemes szolgáltatók lehetséges válaszlépéseit. Összességében a dolgozatomban egy jó alapot biztosíthat a későbbi esetleges vizsgálatokhoz, mivel jelenleg empirikus adatokkal még a kutatók nem kalkulálhatnak a jelenség újdonsága miatt.

IRODALOMJEGYZÉK

Szakirodalom

- Abbott, M. (2001): Is the security of electricity supply a public good?, *The Electricity Journal*, Vol. 14 Issue 7, pp. 31-33, http://pdn.sciencedirect.com/science?_ob=MiamiImageURL&_cid=272016&_user=1634558&_pii=S104061900100224X&_check=y&_origin=article&_zone=toolbar&_coverDate=30-Sep-2001&view=c&originContentFamily=serial&wchp=dGLbVIS-zSkzV&md5=0e9abab60cfcecbd5c5922c2a39c4b9c/1-s2.0-S104061900100224X-main.pdf (Letöltve: 2012. január 19.)
- Hetesi E. – Rekettye G. (2001): A lakossági ügyfelek lojalitásának mérése és elemzése egy magyar energiaszolgáltatónál, *Vezetéstudomány*, 32. évf. 9. sz., pp. 17-25.
- Hetesi E. (2002): A lojalitás mérési problémái a közüzemi szolgáltatóknál In: Hetesi E. (szerk.) 2002: *A közszolgáltatások marketingje és menedzsmentje* SZTE Gazdaságtudományi Kar Közleményei 2002. JATEPress 2002, Szeged, pp. 205-218.
- Hirshleifer, J. – Glazer, A. et al. (2009): *Mikroökonómia árelmélet alkalmazásai – döntések, piacok és információ*, Osiris, Budapest 2009, pp. 653-697.
- International Energy Agency (2001): *Energy Market Reform, Competition in Electricity Markets*, OECD/IEA 2001
- Kiss F. L. (2007): Bevezetés a szabályozás gazdaságtanába In: Valentiny P. - Kiss F. L. (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2007*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2008, pp. 7-96.
- Koppányi Sz. (2008): A jelentős piaci erő koncepciójának alkalmazása a villamos energia szektorban, *Infokommunikáció és Jog*, 5. évf., 6. sz., pp. 233-242.
- Kovács Cs. (2009): Piacmonitoring és jelentős piaci erő (JPE) szabályozás a hazai villamosenergia-szektorban, *Energiagazdálkodás*, 2009, 50. évf. 6. szám, 8-11.o.
- Magyar Energia Hivatal (2009a): Havi jelentés a Magyar Energia Hivatal által szabályozott energiaipar működéséről az engedélyesek adatszolgáltatásai alapján, *Magyar Energia Hivatal* 2009. november, pp. 5., http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/201001/havi_jelentes_2009nov.pdf (Letöltve: 2011. október 4.)
- Magyar Energia Hivatal (2010): A Magyar Energia Hivatal 2010. évi jelentése az Európai Bizottság részére, *Magyar Energia Hivatal*, http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/NATIONAL_REP

ORTS/National%20Reporting%202011/NR_nl/C11_NR_Hungary-LL.pdf (Letöltve: 2011. október 4.)

Magyar Energia Hivatal (2011a): Havi jelentés a Magyar Energia Hivatal által szabályozott energiaipar működéséről az engedélyesek adatszolgáltatásai alapján, *Magyar Energia Hivatal*, 2011. augusztus, pp. 5., http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/201110/havi_jelentes_2011aug.pdf (Letöltve: 2011. október 4.)

Magyar Energia Hivatal (2011b): Havi jelentés a Magyar Energia Hivatal által szabályozott energiaipar működéséről az engedélyesek adatszolgáltatásai alapján, *Magyar Energia Hivatal*, 2011. november, pp. 5., http://www.eh.gov.hu/gcpdocs/53/HJ/havi_jelents_2011nov.pdf (Letöltve: 2011. október 4.)

Nagy Cs. I. (2008a): A jelentős piaci erő jogintézménye a villamosenergia-piac szabályozásban-jogalkotói önellentmondás, In: Valentiny P. - Kiss F. L. (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2008*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2008, pp. 146-169.

Nagy Cs. I. (2008b): Egyetemes szolgáltatás és verseny, *Infokommunikációs és Jog*, Hálózati iparágak tematikus kiadvány, 2008., 5. évf., 6. sz., pp. 228-233.

Nagy Cs. I. (2010): Az egyetemes szolgáltatás metamorfózisa, In: Valentiny P. - Kiss F. L. et al. (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2010*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2010, pp. 121-143.

Szentkúti D. (2009): Versenyteremtés az energetikában – Gyógyírt jelenthet-e a jelentős piaci erő jogintézményének alkalmazása a villamosenergia-szektor problémáira, *Infokommunikáció és Jog*, 2009, 5. évf., 4. sz., pp. 103-112.

Szolnoki P. - Tóth A. I. (2007): Szolgáltatóváltás a magyar lakossági árampiacon, In: Valentiny P. - Kiss F. L. (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2007*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2007, pp. 197-231.

Valentiny P. (2007): A hálózatos közszolgáltatások szabályozási reformjairól, In: Valentiny P. - Kiss F. L. (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2007*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2008, pp. 231-252.

Vince P. (2007): Átalakuló szabályozás a villamosenergia-szolgáltatásban, In: Valentiny P. - Kiss F. L. (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2007*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2008, pp. 303-324.

Vince P. (2010a): Piaci verseny és piacszerkezet a villamosenergia-szektorban, In: Valentiny P. - Kiss F. L. et al. (szerk.): *Verseny és Szabályozás 2010*, MTA Közgazdaságtudományi Intézet, Budapest, 2010, pp. 325-340.

Vince P. (2010b): Piacnyitás után: versenyhelyzet és koncentráció az energiaszolgáltatásban, *Külgazdaság*, 54. évf., 2010. július-augusztus, pp. 76-102.

Források

Interjú Jászay Tamással, a Budapesti Elektromos Művek Nyrt. Vállalatfejlesztési Igazgatójával, Elnöki Divízió 2012. február 24., 9:00-10:15, Budapest, Váci út 72-74., Interjút készítette Antal Emese, Elérhetősége: tamas.jaszay@elmu.hu

Interjú Szalai Sándorral, a Budapesti Elektromos Művek Nyrt. 2011. december 3., 10:00-11:00, Budapest, Váci út 72-74., Interjút készítette: Antal Emese, Elérhetősége: sandor.szalai@elmu.hu

Jászay T. (2011): *Cégiskola* című előadása, Budapesti Elektromos Művek Nyrt. Cégiskola programján, 2011. szeptember 15.

Kutasi Gábor (2011): *Kék óceán stratégia előadás*, 2011. november, Budapesti Corvinus Egyetem oktatója

Takácsné Tóth B. (2008): Liberalizált energiapiacok az Európai Unióban, Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont, <http://www.rekk.eu/images/stories/letoltheto/mtesz-eulib.pdf?14c7e2ee2520855d5ac98ec049c29945=jwrvoavs> (Letöltve: 2011. október 17.)

Valentiny P. (s.a.): Gazdasági szabályozás, Verseny megjelenése a szabályozott ágazatokban című előadás, Eltecon, Közgazdaságtudományi Tanszék, http://kozgaz.tatk.elte.hu/files/gazd_szab_%209.pdf (Letöltve: 2011. január 21.)

Egyéb dokumentumok

Dénes S. (2007): Unbundling a folyamat irányítás tükrében, Budapesti Elektromos Művek Nyrt., http://www.mee.hu/files/images/4/b23_denes_sandor_mee_tihany_070823.pdf (Letöltve: 2012. január 7.)

Energy Regulators Group for Electricity and Gas (ERGEG) (2010): Status Review of End-Use Price Regulation as of 1 January 2010, http://www.energy-regulators.eu/portal/page/portal/EER_HOME/EER_PUBLICATIONS/CEER_PAPERS/Ccustomers/Tab1/E10-CEM-34-03_price%20regulation_8-Sept-2010.pdf (Letöltve: 2012. január 15.)

Európai Parlament (2001): Közvállalkozások és általános érdekű szolgáltatások, http://circa.europa.eu/irc/opoce/fact_sheets/info/data/market/rules/article_7197_hu.htm (Letöltve: 2011. október 23.)

Eurostat (2012): Electricity prices for household consumers, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=ten00115&plugin=1> (Letöltve: 2011. november 12.)

Közszolgálati Szakszervezetek Szövetsége (1996): Európai Közérdekű Szolgáltatások, Fogalmi meghatározások, http://www.kszsz.org.hu/archiv/jogtar/1jogalkot/1_2jogszab/123-96c.htm (Letöltve: 2011. október 19.)

Magyar Energia Hivatal (2009b): 114/2009 JPE Határozat, <http://www.eh.gov.hu/hatosagi-arak-2/villamos-energia/egyetemes-szolgalattas.html> (Letöltve: 2011. november 8.)

Magyar Energia Hivatal (2011c): Az egyetemes szolgáltatók árai 2011. VII.-től, <http://www.eh.gov.hu/hatosagi-arak-2/villamos-energia/egyetemes-szolgalattas.html> (Letöltve: 2011. november 7.)

Magyar Energia Hivatal (2012): Energiastatisztikák, Villamosenergia-ipari társaságok 2008., 2009., 2010., és 2011. évi adatai, <http://www.eh.gov.hu/energiastatisztika-2/adatok-es-tablazzatok/villamosenergia-ipari-tarsasagok-adatai.html> (Letöltve: 2011. október 19.)

Magyar Telekom (2011): Magyar Telekom Távközlési Nyilvánosan Működő Részvény Társaság Éves Jelentés 2010. december 31-én végződött évre, http://www.telekom.hu/static/sw/download/HAR_2010_Annual_Report_hun.pdf (Letöltve: 2011. november 7.)

Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont (2010a): Jelentés az energiapiacokról, *Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont*, 2010. 3. szám, http://www.rekk.eu/images/stories/letoltheto/rekk_jelentes_2010_3.pdf?14c7e2ee2520855d5ac98ec049c29945=2f9423d83a02289b6f5a72c9064a254a

Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont (2010b): Energiapolitikai ajánlások 2010, *Regionális Energiagazdasági Kutatóközpont*, http://www.rekk.eu/images/stories/letoltheto/wp_2010_1.pdf?14c7e2ee2520855d5ac98ec049c29945=efeb05e8d15932be51e4499b9d298c4d (Letöltve: 2011. szeptember 11.)

Jogszabályok

1994. évi XLVIII. törvény a villamos energia termelésről, szállításról és szolgáltatásról, <http://www.complex.hu/kzldat/t9400048.htm/t9400048.htm> (Letöltve: 2011. szeptember 4.)

2001. évi CX. törvény a villamos energiáról, egységes szerkezetben a végrehajtásról szóló 180/2002. (VIII.23.) Korm. Rendelettel, http://www.gvh.hu/domain2/files/modules/module25/pdf/2001_evi_CX_torveny.pdf (Letöltve: 2011. október 3.)

2007. évi LXXXVI. törvény a villamos energiáról, http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0700086.TV#lbj8param, (Letöltve: 2011. október 3.)
- 2003/54/EK irányelv a villamos energia belső piaci szabályozásáról és a 96/92/EK hatályon kívül helyezéséről, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:12:02:32003L0054:HU:PDF> (Letöltve: 2011. október 1.)
- 2009/72/EK irányelv a villamos energia belső piaci szabályozásáról és a 2003/54/EK hatályon kívül helyezéséről, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:211:0055:0093:HU:PDF> (Letöltve: 2011. október 1.)
- 273/2007 Kormány rendelet a villamos energiáról szóló 2007. évi LXXXVI. törvény egyes rendelkezéseinek végrehajtásáról, http://www.masz.co.hu/pdf/273.%282007%29._%28X._19.%29_Korm._rendelet.pdf (Letöltve: 2011. október 27.)
- 4./2011. (I.31.) NFM rendelet a villamos energia egyetemes szolgáltatás árképzéséről, http://www.complex.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100004.NFM (Letöltve: 2011. október 4.)

Internetes források

- Aol Energy (2011): A Phone Company sells Green Energy, <http://energy.aol.com/2011/07/07/green-energy-becomes-a-telecom-offering/> (Letöltve: 2012. február 2.)
- Cincinnati Bell Inc. (2012): *Cincinnati Bell Energy*, <http://www.cincinnati-bell.com/energy/> (Letöltve: 2012. február 2.)
- Magyar Telekom (2012): Energiacsomag lakossági ügyfeleinknek, <http://www.energia.t-home.hu/nyito.html> (Letöltve: 2011. november 19.)
- Magyar Villamos Művek Zrt. (2012): A magyarországi villamosenergia-szolgáltatás és az MVM története, <http://www.mvm.hu/engine.aspx?page=cegtortenet> (Letöltve: 2012. február 17.)
- Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) (2012a) Sikeres volt a 900MHz-es frekvencia sáv értékesítése, <http://www.nmhh.hu/index.php?id=hir&cid=16706> (Letöltve: 2012. február 2.)
- Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság (NMHH) (2012b): Döntés a 900MHz-es sáv árverésére jelentkező nyilvántartásba vételéről, <http://www.nmhh.hu/index.php?id=hir&cid=16467>, (Letöltve: 2012. január 7.)
- G. Riedmann (2012): The energy industry and ICT care are converging, Deutsche Telekom, <http://www.telekom.com/innovation/80750> (Letöltve: 2011. december 9.)

Szenci György (2010): Versenypiaci helyzetkép és dilemmák üzleti szemszögből,
http://www.cebc.hu/ppt/energetika_2010/szenci-gyorgy.pdf (Letöltve: 2011. november 19.)

MELLÉKLET

1. MELLÉKLET: INTERJÚ JÁSZAY TAMÁSSAL

1. Interjú Jászay Tamással, a Budapesti Elektromos Művek Nyrt. Vállalatfejlesztési Igazgatójával, Elnöki Divízió 2012. február 24., 9:00-10:15, Budapest, Váci út 72-74.

Elérhetősége: tamas.jaszay@elmu.hu

Interjút készítette: Antal Emese

Az interjú összefoglalása:

Az egyetemes szolgáltatást biztosítani kell mindenki számára elérhető áron, viszont a fogyasztóknak kell kifizetni. Ha társadalmi jólét utópisztikus képe szempontjából nézzük, akkor az egyetemes szolgáltatás intézményét az államnak támogatnia kell.

Arra a kérdésre, hogy miért nincs verseny a lakossági fogyasztókért az egyetemes szolgáltatók részéről, azt a választ kaptam, hogy a szabályozott árrés nem elég attraktív, sőt, az egyetemes szolgáltatás inkább veszteséges, a kintlévőségeket finanszírozni kell, aminek nagy részét a védendő fogyasztók okozta kiesés teszi ki. Ezentúl az IT költségek is magasak, ugyanis a korral folyamatosan haladni kell, valamint az ügyfélszolgálat kiépítésének költsége sem elenyésző. A meghatározott árrés a termékre vonatkozik, a rendszerhasználati díj meghatározására összetett költség elismerési módszertan az irányadó, amelybe beleszámít a tőkeköltség, az értékcsökkenés a működési költség és a hálózati veszteségek fedezése is. Továbbá az áramdíjat még egyéb adók is terhelik, mint a válságadó, amely a kifizethető osztalékot csökkenti.

Létezik egy informális és racionális megállapodás az egyetemes szolgáltatók között, miszerint egymás egyetemes szolgáltatói területeire nem mennek át, ami a nyomott és nem attraktív árrések miatt eleve racionális lépés.

A Telekom árengedményein nagy marge található, hogy a fogyasztókat magukhoz kössék, így a Telekom az áramot mélyen a piaci és az egyetemes szolgáltatói ár alatt kínálja, ezzel jelenleg az Budapesti Elektromos Művek Nyrt. (ELMŰ) nem tud versenyezni, nem tud az Telekom által biztosított ár alá menni, mivel már így is kicsi az árrés. 2010-ben csak pár ezer fogyasztó hagyta ott az ELMŰ-ÉMÁSZ-t, ez a szám most már megközelítőleg 10000-re rúg. Erre még az egyetemes szolgáltatók nem igazán reagáltak, a verseny a lakossági szegmenst még nem igazán érte el. Viszont a szintén egyetemes szolgáltatásra jogosult kisebb vállalkozások és különböző törvény által besorolt szervezetek már

le vannak szelektálva, megnyerésük és megtartásuk érdekében különböző speciális csomagok léteznek. Ilyen ügyfélmegtartó eszközökhöz tartoznak az árkedvezmények.

Az MVM – MFB – Magyar Posta konzorcium akár ütőképes versenytárs is lehet, hiszen a magyar állam is mögötte áll. Jelenleg az MVM piacnövelő stratégiát folytat. Emellett már az egyetemes szolgáltatók is kénytelenek lesznek lépni, akik most el vannak nyelmesedve.

A lakossági fogyasztók árérzékenysége a válság hatására megváltozott. Megközelítőleg 10000 forint megtakarítása egy év alatt már elegendő ok lehet a szolgáltató váltásra. Egy száz négyzetméteres lakáson akár éves szinten több tíz ezer forintos megtakarítás is elérhető a Telekom energiacsomagjával. Jászay úr megközelítőleg negyven ezer forintot tudna megspórolni.

Az árszabályozási hatáskör átalakulásával kapcsolatban (tehát, hogy a Magyar Energia Hivataltól (MEH) átkerült a mindenkori kormány kezébe) elmondható, hogy a MEH eddig sem volt teljesen független a politikától. Az ármeghatározás viszont szigorúan szakmai kérdés kell, hogy legyen, ezért probléma, hogy miniszteri hatáskörbe került. Ezenfelül a kormányzati ciklus négy évre szól, így hosszútávra sem lehet tervezni.

A JPE jogintézménnyel kapcsolatban elmondható, hogy egyfajta kontrollként funkcionál, azaz visszatartó erő lehet, ex ante jellegéből kifolyólag is, így mindenképp hasznos.

2. MELLÉKLET: INTERJÚ SZALAI SÁNDORRAL

2. Interjú Szalai Sándorral, a Budapesti Elektromos Művek Nyrt. lakossági és kiskereskedelmi értékesítési osztály vezetője

2011. december 3., 10:00-11:00, Budapest, Váci út 72-74.

Elérhetősége: sandor.szalai@elmu.hu

Interjút készítette: Antal Emese

Az interjú összefoglalása:

Az egyetemes szolgáltatáson nincs nyereség. A maximális nyereség az árresekkel szabályozott, minden egyetemes szolgáltatóra más-más árrés vonatkozik többek között a különböző fogyasztói megoszlások miatt. Legutóbb nem volt konzultáció a szolgáltatókkal, hanem Fellegi Tamás határozta meg, ám ez túl magasnak bizonyult, így vissza kellett korrigálni. Érdekes az árszabályozás hatásköri kérdése, ugyanis a Magyar Energia Hivatal

már nem felelős az árképzésért, miniszteri hatáskörbe került az egyetemes szolgáltatók árainak kialakítása.

Az ELMŰ-ÉMÁSZ Nyrt.-nek együtt véve megközelítőleg 2,1 millió egyetemes szolgáltatásra jogosult lakossági ügyfele van, az arányok miatt érdekes lehet, hogy 2010-ben megközelítőleg 4300 GWh-t értékesített lakossági fogyasztók számára.

Újabban az Magyar Villamos Művek Zrt. is egyre tevékenyebb, 2011-es áprilisi kampányában a közszolgáltatókat célozta meg 10-15 százalékos árendedményt biztosítva számukra, azért, hogy az MVM-től vásároljanak energiát.

Az egyetemes szolgáltatók között nem létezik informális megállapodás arról, hogy nem törnek be egymás területére, ez csupán azért nem történik meg, mivel nincs benne haszon. Viszont a Magyar Telekom betörésével 2010 óta havi szinten 300-600 lakossági fogyasztó hagyta ott az ELMŰ-t. A Telekom árai nagyon nyomottak, a feltehetőleg nulla forintos árrés miatt minimális vagy szinte semmilyen nyereséggel nem számolhatnak. Csupán a korábbi vezetékes szolgáltatásokat igénybe vevő „leülős” ügyfelek megtartása miatt mennek az egyetemes szolgáltatói és a piaci ár alá. Így az energia ágazat okozta esetleges veszteség a távközlési ágazatban elért feltételezett nyolcszoros, kilencszeres elvárt nyereséggel összeegyeztethető.

A Magyar Telekom az E.On-tól vásárolja az energiát. Az E.On abszolút piacvezető stratégiát folytat, volumenben abszolút első, habár eredményben nem. Jelenleg új fogyasztók megnyerése érdekében az E.On személyes ügynökök által próbál előre törni. Ugyanis a havi szinten pár száz forintos megtakarítás nem elég vonzó. Az adminisztráció, háttér-feldolgozás és door to door költségei nagyok, így ez a szegmens az E.On számára veszteséges lehet, viszont az ügyfelek növekvő száma miatt megéri.

Az egyetemes szolgáltatóknak fel kell készülni a versenyre, ugyanis most még a Telekom által elvitt lakossági fogyasztók száma kevés, de ez egyre inkább növekszik.